

บทที่ 2

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสังคมวิทยาเมือง

การพินิจศึกษา สังคมวิทยาเมือง (Urban Sociology) ในบทที่ 2 เป็นการห้ามความเข้าใจเพื่อปูพื้นฐานในการศึกษาการที่มนุษย์มายู่ร่วมกันเป็นสังคมภายในตัวสังคมเดียวกัน เมืองในบทต่อไป โดยมีสาระดังต่อไปนี้

- (1) ความนำ
- (2) ทัศนคติและวิธีการแสวงหาความรู้ทางสังคมวิทยาว่าด้วยสังคมวิทยาเมือง
- (3) เมืองคืออะไร
- (4) สังคมวิทยาเมืองคืออะไร
- (5) ประเภท "เมืองหรือนคร"
- (6) ความมีการกำหนดชนิดเมืองหรือไม่

ความสั่งท้าย

1. ความนำ

ในบทที่ 2 เป็นการปูพื้นฐานในการพินิจศึกษาสังคมมนุษย์ (Human Society) ภายใต้ลักษณะสังคมตัวตนทางธรรมชาติหรือระบบนิเวศวิทยา อันเป็นส่วนสำคัญของปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ทำให้ปรากฏการณ์ทางสังคมของมนุษย์แตกต่างกัน ซึ่งสภาวะดังกล่าวได้แก่ สภาวะของสังคมเมือง (Urban Sociology)

สังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในโลกไม่ร้ากว้างไกล "อาดัมและเอ娃" หรือ "การเกิดขึ้นของมนุษย์ทุกแห่งหน" จากวิวัฒนาการของตัวมีชีวิตอันยาวนาน การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อทำให้ได้รับการสนับสนุนทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ เป็นต้นจะเป็นอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้

การอยู่ร่วมเป็นกลุ่มของมนุษย์เริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ เล็กสุดในรูปของกลุ่ม 2 คน (Dyad) 3 คน (Triad) กลุ่มขนาดเล็ก (Small group) หรือจากระดับต่ำกว่าชาติ เป็นระดับชาติและระดับโลกในที่สุด กลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่ต่ำเป็นต่ำสูงที่เข้าใจโดยทั่วไปก็คือสังคม (Societies) นั่นเอง ซึ่งสังคมมนุษย์ในระยะแรกเริ่มเป็นไปในลักษณะความตั้มพันธ์ระหว่างมนุษย์ (Human) หรือผู้คน (People) กับสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ (Natural things) ในรูปของสังคมปฐมภูมิหรือสังคมดั้งเดิม (Primitive societies) หรือสังคมแบบเป็นอยู่อย่างง่าย (Simple societies) แบบต่างๆ เช่น

สังคมเก็บพิชผักในป่าและล่าสัตว์ (Hunter and Gatherers) ซึ่งเริ่มตั้งแต่ยุคหิน (Stone Age) เป็นต้นมา มนุษย์ในยุคดังกล่าวใช้เวลาส่วนใหญ่ในการแสวงหาอาหารด้วยการล่าสัตว์ป่า และ ตกปลา รวมถึงการหาของป่าไม้รากจะเป็นพิชผักผลไม้ หรือน้ำดื่ม พากเนาไม้รากเสียงสัตว์และ ปลูกพืช การแบ่งงาน ได้แก่ การล่าสัตว์ และการหาของป่า งานของผู้ชายได้แก่ การล่าสัตว์ ส่วนผู้หญิงอาจเก็บพิชผักและทำอาหาร

“มนุษย์” ที่ใช้วิธีแบบในยุคหินที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบัน จัดพับได้จาก (1) พาก ปิกมี (Pygmies) ในกองโกรและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (2) ชาวอินเดียน (Indians) ถนนเม azon (Amezon) (3) บุชแมน (Bushmen) ในทะเลทราย คาลา哈ารี (Kalahari) (4) เม่า อะบอริ จินส์ (Aborigines) ในทวีปออสเตรเลีย (5) เอสกิโน (Eskimos) ในกรีนแลนด์ (Greenland) และอลาสกา (Alaska) * (Hambling and Mathews , 1974 P.4)

จากเก็บพิชผักในป่าและล่าสัตว์มาเป็นการเลี้ยงสัตว์ (Herding societies)

“การเลี้ยงสัตว์” ทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตมั่นคงมากกว่า วิถีชีวิตเก็บพิชผักในป่าและล่า สัตว์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เสียง เพราะขึ้นอยู่กับอาหารที่จะได้รับจากป่า ทั้งสัตว์ป่าและพิชผักในป่า “ทั้งนี้ห่างจากประมาณ 8000 B.C. มนุษย์เริ่มเลี้ยงสัตว์ เช่น แพะ แกะ หมู วัว เป็นอาหารและ รู้จักใช้ ม้า วัว อยู่ ในการคมนาคมขนส่ง ในแม่น้ำไปเมโสปัตเตเมีย (Mesopotamia) เริ่มทำฟาร์มและมี การใช้แพะแกะทำเครื่องผุงหنم (Hambling and Mathews , 74, P.16) สังคมเลี้ยงสัตว์ที่ ปรากฏในโลกปัจจุบันจัดพับได้จาก ” (1) นาวาชาizi (Navahos) ในเมริกาเหนือที่เลี้ยงแพะและ แกะ (2) แอลป์ ในส堪ดินาเวีย (Scandinavia) ที่เลี้ยงกวางแรนเดีย (reindeer) (3) เบดูอิน (Bedouin) ในอะราเบีย (Arabia) ที่เลี้ยงอยู่ (4) นัวและมาไซ (Nuer and Mesai) ในแอฟริกา ตะวันออกที่เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ” (Hambling and Mathews, 1974 P.17)

จากสังคมเลี้ยงสัตว์เข้าสู่สังคมเกษตรกรรม (Agricultural Societies) ในช่วงระยะเวลา เดียวกัน

ในขณะที่มนุษย์รู้จักเลี้ยงสัตว์ เอาไว้กินประไชน์ มนุษย์ได้เรียนรู้วิธีการปลูกพืชไว้ เป็นอาหารหลังจากที่รู้จักรูปแบบชีวิตของพืชที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น ข้าวบาร์เลย์ (Barley) และ ข้าวสาลี (wheat) ป้าทำให้มนุษย์สามารถควบคุมอาหารท้องที่ได้จากการล่าสัตว์และพิชผักการดังกล่าว ก่อให้เกิดผลผลิตเหลือกินเหลือใช้ (Surplus products) ส่งผลให้มนุษย์ในสังคมบางส่วนไปผลิต

ด้วยชาน หม้อ หรือภาชนะท่าอาหาร บังทองผ้า บังสร้างท่อถูอาห์ยะ ทำให้มุชบีนางต่วน ของสังคมสำราญพิได้โดยไม่ต้องผลิตอาหารเพียงตนเอง สังคมเริ่มขยายตัว เดินไป เพราะมีอาหารเพียงพอที่จะสนองตอบต่อความต้องการของสมาชิกสังคมที่เพิ่มขึ้น ขณะที่พวกเขานี้ จำเป็นต้องพยายามเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อแสวงหาอาหารอีกต่อไปส่งผลให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน ใช้ชีวิตริบูรณ์ที่เอื้ออำนวยอันเป็นที่มาของกรรมเริ่มเดินทางของชุมชนในรูปหมู่บ้าน ทั้งหมู่บ้านที่ผลิตอาหาร หมู่บ้านบ้านหม้อ ทองผ้า และช่างฝีมือต่าง ๆ ที่ขายสิ่งของเครื่องใช้และกับอาหารและสินค้าอื่นๆ เมื่อผู้คนตั้งกล่าวเริ่มมาร่วมกันมีการกระทำการห่วงกัน ทางสังคมในสถานที่เดียวกัน ในสถานะของการค้าขายและเปลี่ยนสินค้า นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเมือง (town) หรือนคร (cities) ขึ้นมา

คลื่นลูกแรกการเปลี่ยนสังคมมนุษยชาติ

จากการที่มนุษย์รู้จักเดี่ยงสัตว์ และปลูกพืชจนเป็นการปฏิวัติทางด้านเกษตรกรรม (The Green Revolution) ที่ส่งผลเป็นคลื่นลูกแรกของการเปลี่ยนแปลงสังคมมนุษย์ เพราะการตั้งกล่าวไถ่ส่งผลให้เกิด (1) การตั้งถิ่นฐาน (Settlements) ที่แน่นอนทำให้เกิดสร้างบ้านเรือนไม่ต้องพยายามเคลื่อนย้ายตามผู้งดสัตว์ป่า และเสาะหาอาหารในสภาพธรรมชาติอีกต่อไป ผลผลิตอาหารที่ควบคุมได้ก่อให้เกิดผลผลิตส่วนเกิน (Surplus Product) ทำให้สมาชิกสังคมนางต่วน ไม่ต้องผลิตอาหารเพียงตัวเอง แต่ไปทำกิจกรรมอื่น เช่น บ้านหม้อ ทองผ้า ฯลฯ และเปลี่ยนกับอาหารซึ่งส่งผลให้เกิด (2) อาชีพนอกเกษตรกรรม (Nonagriculture) จากการที่กิจการที่เกิดจากหลากหลายอาชีพมากอยู่ด้วยกัน และแตกเปลี่ยนผ่านมีระหว่างกัน ณ สถานที่ติดสถานที่หนึ่ง (3) ทำให้เกิดตลาด (Marketplace) ขึ้นมาการตั้งกล่าวันเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นจุดกำเนิดหรือ (4) การเกิดชุมชนแบบเมือง (Urban) ขึ้นมาในรูปของเมือง (ทาวน์ ; town) หรือ นครหรือเมือง ใหญ่หรือนครรัฐ (ชิท' ที; city)

ชุมชนแบบเมืองหรือสังคมแบบเมือง (Urban Society) ในสภาวะอารยธรรมของสังคมเมืองโบราณ (Ancient civilizations)

ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองเน้นการประกอบอาชีพนอกเกษตรกรรมเป็นหลัก กล่าวคือเน้นทำสิ่งของต่าง ๆ มากกว่าผลิตอาหาร (ในปัจจุบันสำหรับบางเมืองอาจเน้นผลิตอาหารในรูปของอุตสาหกรรมมากกว่าสิ่งของ) อาชีพนอกเกษตรกรรมในระดับก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมจัดเป็นงานบริการ (Service) และผลผลิตจากช่างฝีมือต่าง ๆ (artisans)

"สำหรับเมืองที่เกิดในช่วงอารยธรรมโบราณจะพบได้จาก อิมปัตในตะวันออกกลาง จีน และอินเดียในตะวันออกไกล สำหรับในศตวรรษที่ 14 ถึง ศตวรรษที่ 16 พบริษัทจากความ

รุ่งเรือง ของ “แอซtec” (Aztec) ชนชาติอินเดียนแห่งในเม็กซิโกตอนกลาง (Mexican Aztecs) ซึ่งก่อนหน้านี้อาจมีจักรวรรษที่มีอำนาจ “มา雅” (Maya) และ “ทอลเตค” (Toltecs) โดย สังคมแอซtec มีรัฐบาลที่เป็นศูนย์กลางอำนาจคือราบคุณสังคมทั้งหมด ศูนย์กลางคือเมืองหลวง (capital) หรือเป็นเมืองหลักหรือเป็นเมืองสำคัญ (chief city) ของการเชื่อมส่วนต่างในเม็กซิโก เช่น “เม็กซิโก-เตโนชติลัน” (Mexico-Tenochtitlan) เอซtec รุ่งเรืองตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 ตอนต้นถึงศตวรรษที่ 16 อาณาจักรตั้งกล่าวถูกทำลายจากการรุกรานของชาวสเปน ” (Hambling and Mathews, 1974, P.23-24) ในสังคมไทยอาจมีจักรวรรษในรูปของ เขตงานนคร ใช้ปร้าการ ล้านนา ล้านช้าง เป็นต้น ก่อนเข้าสู่การเป็นอาณาจักร ถือว่า อุบัตยา ชนบุรี และวัดโภสันทร์ (ซึ่ง เชื่อมต่อกันเป็นสังคมก่อนอุตสาหกรรมกับสังคมอุตสาหกรรม)

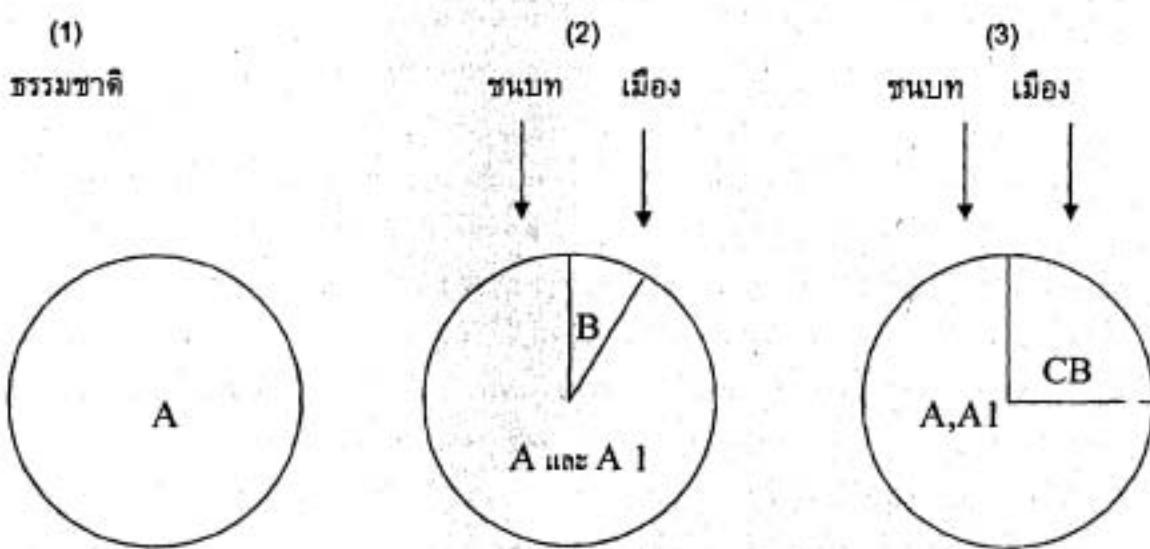
การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) คลื่นลูกที่สองของการเปลี่ยนแปลง มนุษยชาติ

ก่อนการเกิด “การปฏิวัติอุตสาหกรรม” ได้เกิดการปฏิวัติทางการเกษตรกรรม (Agricultural Revolution) และได้ส่งผลต่อการปัจจัยพื้นที่และดีบงสังคมมาเป็นล่าดับ นับตั้งแต่การรู้จัก นำสัตว์จากป่ามาเลี้ยงและนำพืชจากป่ามา ชนิดมาปัจจุบัน ทั้งข้าวฟ่าง ข้าวเจ้า ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโพด ฯลฯ รวมถึงการปัจจุบันที่มีมนุนวนเรียน และการทำปศุสัตว์ การตั้งกล่าว ก่อให้เกิดผลทางด้านการเกษตรเหลือเพิ่ง ทำให้มีอาหารเป็น จำนวนมากโดยใช้แรงงานคนในสังคมจำนวนน้อยทำการผลิต ทำให้แรงงานส่วนที่เหลือไปทำ การผลิตสินค้า (goods) และหรือทำงานบริการต่างๆ (services) ส่งผลให้เกิดอาชีพนอก เกษตรกรรม (non-agriculture) ขึ้นมา อันได้แก่ผู้ที่ทำการผลิตสินค้าต่างๆ (goods) ในรูปของ งานช่างฝีมือ (artisans) และงานบริการต่างๆ (services) ตราชะที่ตั้งตึ่งประมาณกลาง ศตวรรษที่ 18 (ค.ศ.1750) ได้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคม ที่ไม่เคยมีมาก่อนนั่นคือ “การปฏิวัติ อุตสาหกรรม” ในอังกฤษเป็นแห่งแรกและกระบวนการของการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization process) ได้เป็นไปอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 19 (ค.ศ.1800-1900) เป็นต้นมา ‘เครื่องจักรกลตัวแรกของอุตสาหกรรมเป็นเครื่องจักรในสาขาของอุตสาหกรรมสิ่งทอ และเกิด เครื่องจักรกลเที่ยวกับการขันสกรีรวมถึงเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ตามมาเป็นล่าดับ ” (Hambling and Mathews, 1974m P.36) ทั้งผลให้โครงสร้างของกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ หรือวิธีชีวิต เที่ยวกับอาชีพของมนุษย์ในสังคม เปลี่ยนแปลงเป็นล่าดับ กล่าวคือ จาก (1) มนุษย์ตัวร่วม ชีวิตโดยอาศัยชาร์ชนชาติในรูปของ เศรษฐกิจประเพณีที่ผูกันในป่าและสัตว์ (2) พัฒนามา เป็น รู้จักปัจจัยพื้นที่หมุนเวียนและทำปศุสัตว์ การตั้งกล่าวส่งผลต่อการตั้งตึ่นฐาน และเกิดอาชีพ

นอกเกษตรกรรม รวมถึงการเกิดชุมชนแบบเมือง (3) ผลการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเกิดเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ ประมาณ ค.ศ. 1750 และเกิดกระบวนการที่ทำให้เป็นอุตสาหกรรม (industrialization process) เป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุโรปและตินดันออกยุโรปที่ขยายไปอีกหลายพื้นที่ในรูปแบบ เมือง ที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

จาก (1) มนุษย์ที่พำนุภาพชุมชนแบบเมืองที่ได้เดินทาง และ (2) มนุษย์เริ่มควบคุมชุมชนแบบเมือง เนื่องจากเป็น เขตเมือง (urban area) ที่มนุษย์ที่อาศัยอยู่ ประกอบอาชีพนอกเกษตรกรรม (non-agriculture) ประมงช่างฝีมือ (artisans) และงานบริการต่าง ๆ (service) ส่วนผู้ที่ทำเกษตรกรรม (agriculture) อาศัยอยู่ในชุมชนแบบ (rural) ส่วนที่ (3) ในเขตเมืองเกิดอาชีพทำงานในระบบโรงงาน (factory system) งานอุตสาหกรรม ประเภทแรกคือ อุตสาหกรรมดึงหอด (ดูภาพที่ 1 ประกอบ)

ภาพที่ 1

A = อาชีพขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ

A₁ = อาชีพปัจจุบันและเกษตรกรรม

B = อาชีพนอกเกษตรกรรม (ช่างฝีมือและงานบริการ)

C = อาชีพทำงานในระบบโรงงาน (factory system)

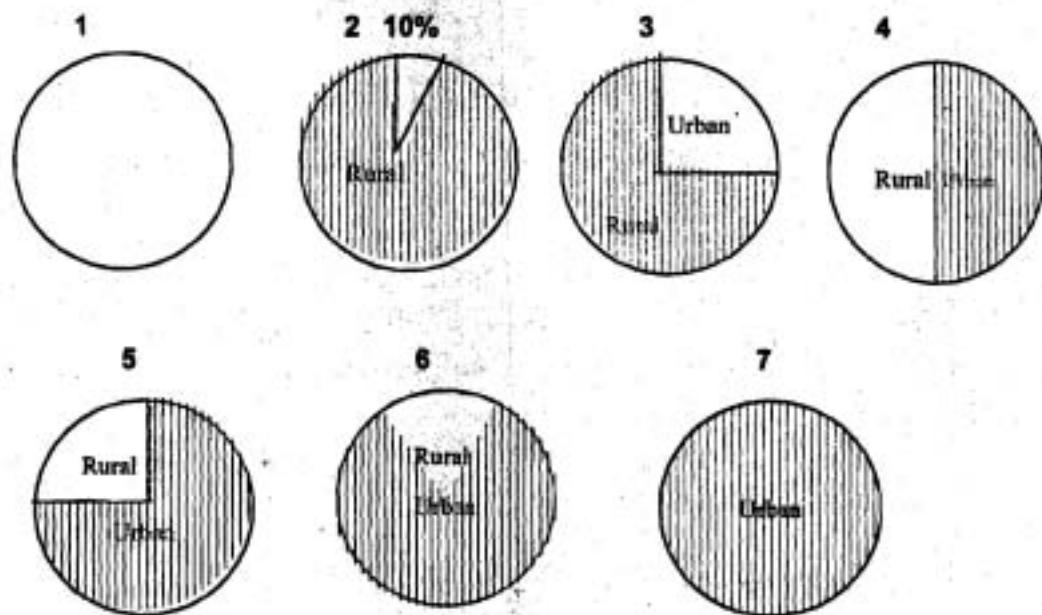
จากภาพ (1) เป็นสังคมปฐมฐานหรือดั้งเดิม ได้แก่ สังคมเก็บพืชผักในป่าและล่าสัตว์ จาก (2) เป็นสังคมที่มีการทำเกษตรกรรมและปัจจุบัน (A₁) เป็นหลักในเขตชนบท ส่วนในเขต

เมืองท้าวอาชีพนักเกษตรกรรมประเพณีงานช่างฝีมือและงานบริการ ทั้ง (1) และ (2) จากจักราชนิกายตั้งคุณโดยใช้กระบวนการทำให้เป็นอุดมสាងกรรมเป็นบรรหัตธรานเรียกว่าตั้งคุณก่อนอุดมสាងกรรม (Pre-industrial societies) จาก (3) เป็นสังคมที่มีการปฏิวัติอุดมสាងกรรมหรือสังคมที่ทำให้เป็นอุดมสាងกรรม อาชีพหลักในเขตเมือง คือ อาชีพท่ามงานในระบบโรงงาน (C) และงานบริการ (B) ตามลำดับ ส่วนในเขตชนบทมีอาชีพที่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติอยู่บ้าง (A) ส่วนอาชีพการเกษตรกรรมและปศุสัตว์ (A_1) เป็นไปในลักษณะที่ก้าวหน้าในรูปของการจัดการแบบฟาร์มที่มีการใช้เทคโนโลยีทางด้านการผลิตและเทคโนโลยีทางด้านการบริการ

นับตั้งแต่ชนมุษย์รู้จักการทำเกษตรกรรม ปลูกพืชหมุนเวียนและทำปศุสัตว์ ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานไม่เรื่องอย่างที่เคยทำให้เกิดชุมชนแบบเมืองในรูปของ เมืองรัฐโบราณ (ancient state societies) หรือที่ ซอเบอร์ก (Sjoberg) เรียกว่า “เมืองก่อนอุดมสាងกรรม” (pre-industrial city) ทำให้สังคมจำแนกออกเป็นชนบทและเมือง (urban and rural) ทั้งนี้ในเขตเมืองมีประชากรที่ติดเป็นประมาณร้อยละต้นของประชากรทั้งสังคม (ดูแผนภาพที่ 2 ประกอบ) และประชากรในเขตเมืองประมาณร้อยละห้าของประชากรอาชีพนักเกษตรกรรมประเพณีฝีมือและงานบริการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ส่วนในเขตชนบทประมาณร้อยละห้าของประชากรอาชีพเกษตรกรรม

ต่อมาเมื่อเกิดการปฏิวัติอุดมสាងกรรมผลของการปฏิวัติอุดมสាងกรรมทำให้เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทลดลง ส้ายรันในสังคมที่พัฒนาแล้ว ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทเพียงน้อยนิดก็มีวิถีชีวิตแบบเมือง และเป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่าทุกสังคมพยายามหาให้เป็นสังคมพัฒนา ดังนั้นจึงสามารถสรุปแนวโน้มของโลกในอนาคตได้ว่า ประชากรโลกจะเป็นประชากรที่เรียกว่า “ชาวเมือง” (urban man) ทั้งหมด แม้จะหลงเหลืออยู่ในสภาพชนบทบ้าง แต่เข้าเหล่านั้นจักมีวิถีชีวิตเป็นแบบเมือง (urban way of life) ซึ่งก่อนหน้านี้คำนิยามนี้ของ คิงส์ลี่ เดวิด (Kingsley David) เมืองเกิดขึ้นครั้งแรกในโลกเมื่อ 5,500 ปีมาแล้ว (Kingsley David 1969.) ดังนั้นก่อนหน้านี้มุษย์มีวิถีชีวิตแบบใช้ชีวิตกับธรรมชาติ (work with “natural resources” way of life) หรือเรียกโดยอนุโลมว่าเป็นวิถีชีวิตแบบชนบท (rural way of life) (ดูแผนภาพที่ 2 ประกอบ)

แผนภาพที่ 2 แสดงสัดส่วนระหว่างชนบทและเมือง

จากภาพที่ 2 จักเห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะจำนวนประชากรในเขตชนบทและเขตเมืองจาก 1 ไม่มีผู้อาศัยอยู่ในเขตเมือง (urban area) แม้แต่คนเดียว และสัดส่วนระหว่างประชากรที่อาศัยในเขตเมืองค่อยๆ เพิ่มจำนวนขึ้นขณะที่จำนวนประชากรที่อาศัยในเขตชนบทค่อยๆ ลดจำนวนลง ตั้งปراกฏในภาพที่ 2 ถึงภาพที่ 6 และท้ายที่สุดจักไม่พบประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท (rural area) เลยตั้งภาพที่ 7 หรือแม้จะมีบ้างเข้าเหล่านั้น จักต้องมีวิธีชี้วิเคราะห์แบบเมื่องแน่นอน

ตั้งนั้น การศึกษาสังคมวิทยาเมือง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่เราต้องกระทำ ซึ่งจักส่งผลให้เราสามารถใช้วิธีในการวิเคราะห์ตัวอย่างได้อย่างมีความถูก ทั้งเรื่องของ ความร่วมมือ การเข้าร่วม ความเข้าใจ การปรับปรุงเข้าหากัน รวมทั้งการสนับสนุนกันในมิติต่างๆ ของ สังคม อาทิเช่น มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางอำนาจ มิติทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี มิติทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร รวมถึงมิติอันเกี่ยวเนื่องกับกลไกทางสังคม ที่ ประกอบด้วยบรรทัดฐาน สถานภาพและบทบาท สิทธิมนิพิทธ์ทางสังคม อันได้แก่การให้รางวัล และการลงโทษเป็นต้น

สิ่งแรกในการทำความเข้าใจกับสังคมวิทยาเมือง (Urban Sociology) ได้นำไปประดิษฐ์ 2. หัวคิดและวิธีการตรวจสอบความรู้ทางสังคมวิทยาว่าด้วยสังคมวิทยาเมือง

2. ทัศนคติทางวิทยาศาสตร์กับการศึกษาสังคมเมือง และวิธีการที่นำมาใช้ในการแสวงหาความรู้ทางสังคมวิทยาว่าด้วยสังคมเมือง

ทัศนคติทางวิทยาศาสตร์กับการศึกษาสังคมเมือง

จากการที่สังคมวิทยาได้นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้หาความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ และสังคม การค้นคว้าหาความรู้เพื่อขอรับยาประภูมิการณ์ธรรมชาติยอมต้องอาศัยคน ดังนั้น คน หรือผู้ที่ทำการสำรวจค้นคว้าเพื่อขอรับยาประภูมิการณ์ธรรมชาติ จึงจะต้องมีทัศนคติที่เป็น ทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งการจะมีทัศนคติดังกล่าวได้นั้นจะต้องมีความคิดเห็นที่มั่นคงกับหลักสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (1) หลักวัตถุวิสัย (Objectivity) (2) หลักคิดเห็นทฤษฎีแห่งความตั้งพันธ์ (Relativism) (3) หลักความเป็นกลางทางศาสนา ศีลธรรมจรรยา (Skepticism) (6) หลักการ ยอมตน (Humility) (Bierstedt, 1974, หน้า 17-21)

(1) หลักวัตถุวิสัยหรือหลักป檐ยกาย (Objectivity) หมายถึงข้อบุติหรือการสรุปผลงาน ที่ได้จากการสำรวจนั้น จะต้องให้เป็นไปเพียงวัตถุวิสัย คือ ปราศจากความล่าเอียงหรือใจวิสัย (Subjective) ในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา เพศวัย อารีพ หรือความคิดเห็นหรือความโน้มเอียงทาง การเมืองของผู้สรุปข้อบุติหรือสรุปผลงาน อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามหลักดังกล่าวเป็นสิ่งที่ กระทำได้ค่อนข้างยาก เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นยอมมีความล่าเอียงเสมอ ดังฟรานซิส เมคอน (Francis Bacon) พักราชที่ชาวอังกฤษได้อธิบายถึงอดีตต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความ ล่าเอียงในการแสวงหาความรู้ขึ้นได้ เขาเรียกอดีตเหล่านี้ว่า "ไอเดลส์" (Idols) ซึ่งมี 4 ประการ ได้แก่

- (ก) IDOLS OF THE TRIBE
- (ข) IDOLS OF THE CAVE
- (ค) IDOLS OF THE MARKET-PLACE และ
- (ง) IDOLS OF THE THEATER (Bierstedt, 1974 หน้าที่ 17-19
อ้างถึง Francis Bacon (1561-1621)

(ก) การนับถือการยึดมั่นในเผ่าพันธ์ (IDOLS OF THE TRIBE)

เป็นความผิดพลาดซึ่งเกิดขึ้น เพราะเราเป็นมนุษย์บุคคลนั้นแต่เกิด เรายอมสัมพันธ์กับ ครอบครัว เชื้อชาติ เผ่าพันธ์ ศาสนา ซึ่งต่างๆ เหล่านั้นได้ครอบงำความรู้สึกนึกคิดของเรา ให้มีความโน้มเอียงไปตามเชื้อชาติ เผ่าพันธ์ ซึ่งเป็นจุดกำเนิดและต่างริบบทของเรา ทำให้เรา มีความเชื่อตามตั้งครอบป่าดังกล่าว ซึ่งเป็นสิ่งปักติดรวมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปและทำให้เรา มีความโน้มเอียงจะเชื่อในสิ่งที่ต้องการเชื่อ และไม่เชื่อในสิ่งที่เราไม่ต้องการ ไม่พอใจในการหา

เหดุผลสนับสนุนข้อเท็จจริง เป็นการง่ายที่จะหาหลักฐานพ่างๆ มาสนับสนุนความเชื่อที่มีอยู่มากกว่าการหาหลักฐานมาหักล้างความเชื่อที่มีอยู่

(ข) กบในกะลารอบเรียกน้อยในรอยตินโค ปลาด้อยในสระเล็ก (IDOLS OF THE TRIBE)

ความคิดพลาครึ่งเกิดขึ้น เพราะ ความเป็นมนุษย์นั้นไม่ใช่เป็นปุถุชนธรรมชาต้าวไป แต่เราเป็นมนุษย์ก่อสูมให้ก่อสูมหนึ่ง ซึ่งก่อสูมให้ก่อสูมหนึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกนิยมต่อของเรานะ คนเราทุกคนเหมือนคนอยู่ในถ้ำพอโผล่พ้นถ้ำออกมานะ แม้จะพบสิ่งแปลกใหม่ซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่ อันแตกต่างจากประสบการณ์ที่มีมา ก่อนก็มักจะไม่ยอมรับและคงยึดแต่สิ่งที่เคยพบหรือเป็นประสบการณ์มา ก่อนครั้งสมัยที่อยู่ในถ้ำนั้น

ดังนั้น ก่อสูมที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของมนุษย์ คนจน คนรวย คนภาคใต้ อิสาน เหนือฯ ฯลฯ ก่อสูมที่มนุษย์สังกัดอยู่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการเลือกปฏิญาณมาสำราญ เลือกหลักฐาน มาสนับสนุนและการสรุปผลงานข้ออุตสาหกรรมที่คำว่า Idols of the cave เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า Sociological idol

(ค) ความแตกต่างในการใช้ภาษา (IDOLS OF THE MARKET-PLACE)

ได้แก่ ความคิดพลาครึ่งที่ใช้ต้องคำ ภาษา ทำให้เกิดการสื่อความหมายที่เข้าใจไม่ตรงกัน ทำให้ผู้อ่านผลงานสารวจ วิจัย เข้าใจผิดไปจากความต้องการของผู้ทำการสารวจที่เสนอผลงานของตนนั้น ดังนั้น การใช้ภาษาที่ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้สั่งสารและผู้รับสารเป็นสิ่งสำคัญมาก เช่น คำว่าวัฒนธรรม ต้องให้คำจำกัดความซึ่งความเชื่อความเข้าใจ ของคนทั่ว ๆ ไปกับนักดังคอมวิทยาและกร่างกัน

(ง) การยึดติดกับสิ่งที่มีอยู่ก่อน (IDOLS OF THE THEATER)

ได้แก่ ความคิดพลาครึ่งเกิดจาก (เพราะ) ผู้ทำการสารวจ วิจัย ค้นคว้า ไปรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมาติดยึดกับความรู้ประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว ทำให้สิ่งนั้นจะสกัดกั้นการแสวงหาความรู้ โดยปกติแล้วธรรมชาติของมนุษย์มีความโน้มเอียงที่จะเข้าใจว่าความคิดเห็นที่แพร่หลาย คุ้นชู ซึ่งมีอยู่ก่อนนั้น เป็นความคิดที่ถูกต้อง ทำให้ผู้ค้นคว้าวิจัยไม่กล้าค้นคว้า สิ่งที่คัดค้านกับความเชื่อที่มีมาแต่เดิม ซึ่งทัศนคติถังส่วน เป็นอุปสรรคต่อวิธีการทำงานวิทยาศาสตร์ เพราะวิธีการทำงานวิทยาศาสตร์ไม่ได้อ้าค่ายเสียงห้างมาก หรือสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปมากก่อนแล้ว ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมทั้ง นักวิทยาศาสตร์หลายคนของโลก เช่น NEWTON, DARWIN และ EINSTEIN เป็นตัวอย่างของการไม่ถูกครอบเข้าจาก Idols of the Theater ซึ่งนับว่าเป็นผู้ก้าวหน้าที่จะกระตุ้นกระบวนการค้นพบสิ่งใหม่ ซึ่งค้านกับความเชื่อเดิม

(2) หลักคิดทฤษฎีแห่งความสัมพันธ์ (RELATIVISM) ทฤษฎีที่ว่ามูลฐานต่าง ๆ ของการวิเคราะห์นั้นมีความสัมพันธ์กัน เป็นลักษณะสำคัญประการที่สองของทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ หมายความว่าข้อสรุปผลงานที่ได้จากการสำรวจ ค้นคว้า วิจัยนั้น มิได้อวบยุติ แล้วเป็นความจริงที่แท้ และจะเป็นจริงอย่างนั้นเสมอไป เพราะว่าข้อหรือผลสรุปที่ได้ในวันนี้ คือไปอาจเป็นปัญหาข้อเท็จจริงซึ่งอาจมีหลักฐานมาพิสูจน์ลงล้างได้ ดังนั้น ความจริงในทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นความจริงทราบเท่าที่ยังไม่มีสิ่งอื่นมาหักล้าง

(3) หลักความเป็นกลางทางค่าสนาศีลธรรมจรรยา (ETHICAL NEUTRALITY) เป็นลักษณะสำคัญประการที่สามของทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ ดังนี้นักวิทยาศาสตร์ต้องปฏิบัติอุเบกษา คือ ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่งในประเด็นที่เกี่ยวกับการขัดแย้งทางศีลธรรมจากการที่ สังคมวิทยาเป็น วิทยาศาสตร์ที่มีขอบเขตบริบูรณ์ (CATEGORICAL SCIENCE) คือเป็นวิชาที่ก่อสร้างเกี่ยวกับข้อความที่ว่า ทำไม่ถูกเป็นเช่นนั้น ไม่ใช่ว่าควรจะเป็นอย่างนั้นหรือไม่ควรเป็นอย่างนั้น ทำให้นักสังคมวิทยาในฐานะที่เป็นนักวิทยาศาสตร์จึงเท่ากับว่าเป็นผู้ไม่มีค่าสนา ไม่มีความคิดเห็นทางการเมือง ไม่มีความเห็นในทางความประพฤติว่าอย่างไรช้าอย่างไรดี สมควรหรือไม่สมควรสิ่งที่พึงมีอยู่คือ เรื่องที่เป็นจริงหรือไม่เป็นจริงเท่านั้น

(4) หลักการวางแผนอธิบาย (PARIMONY) ไม่อธิบายแบบน้ำท่วมทุกอธิบาย ลักษณะตรงไปตรงมาเป็นลักษณะสำคัญประการที่สี่ หมายความว่า เมื่อให้คำอธิบายอย่างหนึ่ง เพียงพอแล้วในการอธิบายปรากฏการณ์ความธรรมชาติอย่างหนึ่ง ก็ไม่จำเป็นต้องให้คำอธิบายอย่างอื่น ๆ อีก สำหรับปรากฏการณ์อย่างเดียวกัน

(5) หลักคิดตั้งข้อสงสัย (SKEPTICISM) เป็นลักษณะสำคัญประการที่ห้าของทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ หมายถึงการตั้งใจที่จะดึงปัญหาตามเสียก่อนที่จะยอมรับข้อความใด ๆ โดยเฉพาะสิ่งที่ยังไม่มีหลักฐานมาสนับสนุนเพียงพอ (เหมือนกับเด็กที่หัดพูดตามสิ่งที่พูดเห็นกับบิดามารดา) หลักดังกล่าวไม่ได้หมายความถึงว่ามีความสงสัยในผลงานที่จะเกิดขึ้น งานที่ให้ไม่อยากท่าทางไร้อก鼻 เพราะกลัวว่าผลงานจากการสำรวจของตนนั้นไม่พอดีหรือไม่สอดคล้องกับข้อเสนอของคนสอดคล้องกับหลัก "การอ่านสูตร" ในพระพุทธศาสนา

(6) หลักความนอบน้อมเต็มตัว (HUMILITY) ลักษณะสำคัญประการสุดท้ายของทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การไม่อิจฉาตื่นผลงานของคนอื่นกันเลย การมีใจกว้างที่จะยอมรับความคิดของผู้อื่นถ้ามีเหตุผลคือว่า หลักสำคัญต้องอธิบายมาแล้วในการนำเสนอให้แสวงหาความรู้ปรากฏการณ์ของสังคมมนุษย์ยังไม่เป็นสากลหรือยอมรับโดยทั่วไป นักสังคมวิทยาบางคนปฏิเสธวิธีการ หลักวัตถุวิสัย ความเป็นกลางทางศีลธรรมจรรยา และการไม่มีคิดค่านิยม

โดยให้เหตุผล ดัง ๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่ "สังคมวิทยา" เป็นวิทยาศาสตร์ทางสังคมหรือสังคมศาสตร์ แต่ได้ใช้วิธีการของวิทยาศาสตร์ มาค้นคว้าหาความรู้สังคมนุชย์ ซึ่งแตกต่างจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ดังเช่นวิธีการหาความรู้ของพิสิกส์เคมี ชีววิทยา การพิสูจน์ทดลอง ฯลฯ สามารถควบคุมตัวแปรค้าง ๆ ได้โดยง่ายกว่าวิทยาศาสตร์ทางสังคม

วิธีการที่นำมาใช้ในการแสวงหาความรู้ทางสังคมและสังคมวิทยาเมือง

เมื่อผู้แสวงหาความรู้เกี่ยวกับสังคมนุชย์มีทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ 6 ประการนับแต่คิดว่าดูวิถี ถึงหลักความอ่อนน้อมต่อมตนดังที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น จักนับได้ว่าเป็นผู้มีพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ในทางสังคมวิทยาและสังคมวิทยามีองค์นั้น จะได้มานำวิธีการ ดัง ๆ ท่านของเทียบกับสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้แก่ (ก) การได้มาจากการทดลองค้นคว้า หรือจากการตั้งเกณฑ์การณ์อันมีลักษณะเป็นไปในเชิงวิทยาศาสตร์โดยแท้ (EMPIRICAL APPROACH) (ข) การได้มาจากการอื่น ๆ เช่น "แวร์สเตเคน" (VERSTEHEN APPROACH) และวิธีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของระบบสังคม (FUNCTIONALISM)

(ก) วิธีการทดลอง (Experiments; field of Laboratory) หรือตั้งเกณฑ์การณ์ (Observational Studies) ได้แก่

1. วิธีการเชิงประวัติศาสตร์ (HISTORICAL APPROACH OR METHOD)
2. วิธีการเปรียบเทียบ (COMPARATIVE APPROACH)
3. วิธีการเชิงสถิติ (STATISTICAL APPROACH)
4. วิธีการศึกษารายกรณ์ (CASE STUDY APPROACH OR METHOD)
เป็นต้น

(1) วิธีการเชิงประวัติศาสตร์ศึกษาถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ การปฏิบัติระหว่างกัน ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ของสังคมนุชย์ที่เป็นมาในอดีต เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน เพราะสิ่งต่าง ๆ ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติระหว่างกัน วัฒนธรรมต่าง ๆ สถาบันต่าง ๆ ย้อนพัฒนามาจากอดีตทั้งสิ้น

(2) วิธีการเปรียบเทียบ เป็นการหาความแตกต่างและความเหมือนกันระหว่างสังคมนุชย์ในด้านต่าง ๆ (อาทิสังคม เศรษฐกิจ การเมือง) นั้นมาอธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ทางสังคมของมนุษย์เหล่านี้ อาจเปรียบเทียบกับสุ่มคนในอดีตและปัจจุบันของสังคมหนึ่ง ๆ หรือเปรียบเทียบระหว่างสังคมก็ได้

(3) วิธีการเชิงสถิติ เป็นวิธีการใช้ข้อมูลทางคณิตศาสตร์มาพิจารณาหาความสัมพันธ์ ค่าง ๆ ของสังคมมนุษย์ โดยการรวบรวมข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ หาความสัมพันธ์ ของปัจจัยภายนอก สังคมมนุษย์ด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และเรื่องคุณลักษณะบางประการของผู้คนที่เข้ามาร่วมกลุ่มกัน ได้มีผู้คิดวิธีการวิเคราะห์เชิงสถิติที่เรียกว่า "สังคมมิตร" (SOCIOMETRY) ขึ้นมาอธิบายเรื่องดังกล่าว

(4) วิธีการศึกษารายกรณี นำมาใช้ศึกษา กลุ่มคน ชุมชน สถาบัน รัฐ ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมมนุษย์ โดยมีหลักการณ์ที่ศึกษาเป็นด้วนแทนของสิ่งเหมือนกันได้ แม้จะไม่ได้ทั้งหมดที่ตาม ซึ่งอาจมีการสัมภาษณ์สอบถามและศึกษาจากเอกสารประกอบรวมถึงผู้ศึกษาเข้าไปอยู่ร่วมกลุ่มเพื่อสังเกตการณ์สิ่งที่ศึกษาด้วยก็ได้

(ข) (1) วิธีแวร์สเดอเอน (VERSTEHEN) นอกจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ข้างต้นแล้ว นักสังคมวิทยานางคนี้ได้นำวิธีการอย่างอื่นมาใช้อีกด้วย เช่น วิธีแวร์สเดอเอน ของแม็กซ์เวเบอร์ (MAX WEBER) หลักสำคัญของวิธีการศึกษา วิธีนี้ก็คือมีความเชื่อว่า ข้อเท็จจริงที่ได้มาแน่น ไม่จำเป็นจะมีประดิษฐิภาพเพียงใด จะขาดนัยสำคัญหากหัวใจไม่ได้มีการประเมินผลข้อมูลต่าง ๆ เท่านั้นเสียก่อน และการประเมินผลจะทำให้ได้ตีกีต่อเมื่อได้เข้าใจความหมายโดยแท้จริงหรือที่เป็นเนื้อแท้เสียก่อน วิธีการที่จะศึกษาความหมายความสิ่งที่เป็นจริง ผู้ศึกษาต้องทำด้วยและใจให้เหมือนผู้ถูกศึกษาได้เสียก่อน จึงจะเข้าใจพฤติกรรมและดีความได้อย่างถูกต้อง

(ข) (2) วิธีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของระบบสังคม การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์ โดยใช้วิธีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของระบบสังคมนั้น เป็นวิธีการที่นิยมใช้กันมาก เป็นการศึกษาการหน้าที่ต่าง ๆ ของโครงสร้างสังคมใด ๆ หรือสถาบันใด ๆ โดยเฉพาะ นักสังคมวิทยาที่สนใจ วิธีการเช่นนี้ให้เหตุผลว่า สังคมต่าง ๆ นั้น แต่ละสังคมยอมเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันแต่ละส่วนก็มีหน้าที่สำคัญในระบบนั้นและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันและกันอันทำให้ระบบดำเนินอยู่ได้ ดังนั้น การที่จะเข้าใจส่วนใดของระบบจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของส่วนอื่นที่อยู่ในระบบนั้นด้วย วิธีการนี้ต่อมา พาร์สัน (TALCOTT PARSONS) และ เมอร์ตัน (ROBERT K. MERTON) ได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น และเรียกว่าวิธีการหรือทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (STRUCTURAL FUNCTIONAL METHOD)

(6) นักสังคมวิทยากับวิธีการศึกษาสังคมวิทยามีอย่างไร

การที่นักสังคมวิทยา แนววิธีการศึกษาสังคมวิทยามีอย่างแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้มีการจำแนกประเภทตามความคิดของนักสังคมวิทยาออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้คือ

- (ก) แนวอุดมภาค, มัชฉิมภาคและนหัพภาค
- (ข) แนวสาขาวิชาการ
- (ค) แนววัตถุวิสัย แนวอัคชีวิตและแนวเริงสถานการณ์

(ก) แนวอุดมภาค, มัชฉิมภาคและนหัพภาค

สำหรับการจำแนกประเภท ประการแรกของนักสังคมวิทยาพิจารณาจากวิธีการศึกษา ได้แก่ นักสังคมวิทยาอุดมภาค (MICROSCOPIC SOCIOLOGIST) กับนักสังคมวิทยามหัพภาค (MACROSCOPIC SOCIOLOGIST) รวมถึงนักสังคมวิทยามัชฉิมภาค (MESOSCOPIC SOCIOLOGIST)

นักสังคมวิทยาอุดมภาค เน้นวิเคราะห์ปراภากฎธรรมะด้านเล็กสุด ได้แก่ ปัจเจกบุคคลและระดับสังคมที่เล็กที่สุด ได้แก่ ครอบครัว

นักสังคมวิทยาระดับมหัพภาคสนใจวิเคราะห์ หน่วยงานของสังคมที่มีขนาดใหญ่กว่า เช่น กลุ่ม องค์การ วัฒนธรรมและสังคมต่าง ๆ

เพื่อให้เกิดที่ว่างแก่นักสังคมวิทยา มัชฉิมภาค เราจึงต้องนำปراภากฎธรรมะทางสังคมมา วิเคราะห์ ซึ่งจักพบว่า (1) มีตั้งแต่ระดับต่ำกว่าชาติ ระดับชาติและระดับโลก หรือ (2) มีตั้งแต่ ระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มขนาดเล็ก เช่น ครอบครัว ทีมฟุตบอลต์ กลุ่มขนาดกลาง เช่น สมาคม ชุมชน (3) กลุ่มขนาดใหญ่ เช่น องค์การ สถาบัน วัฒนธรรม และสังคมทั้งสังคม เป็นต้น ดังนั้น ผู้ที่สนใจศึกษาจะกลุ่มขนาดกลาง เช่น สมาคม ชุมชน จัดเป็นนักสังคมวิทยามัชฉิมภาค ส่วนผู้ที่สนใจศึกษากลุ่มขนาดใหญ่ ตั้งแต่องค์การ สถาบัน จนถึงระดับประเทศและโลก จัดเป็นนักสังคมวิทยามหัพภาค หรือผู้สนใจระดับต่ำกว่าชาติ ระดับชาติ และระดับโลก จัดเป็นนักสังคมวิทยา อุดมภาค มัชฉิมภาค และมหัพภาคตามลักษณะ

การแบ่งประเภทนักสังคมวิทยาตามนี้ดังกล่าวเป็นการนำเสนอความคิดมาจากการวิชา ฟิสิกส์ โดยระดับอุดมภาคเป็นการศึกษาไม่เลกุณและไวรัส ส่วนระดับมหัพภาค เป็นการศึกษา โลก ดวงดาว กาแล็กซีและจักรวาล เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการแบ่งประเภทดังกล่าว มิได้ทำให้มีผลต่อคุณลักษณะที่พิเศษที่ แยกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ในหลายกรณีการจัดระดับดังกล่าวอาจกำหนดให้ด้วยการให้ คำจำกัดความเฉพาะกรณีศึกษาที่ได้

(ข) แนวสาขาวิชาการ

สำหรับแนวสาขาวิชาการจัดเป็นวิธีการศึกษาสังคมวิทยามีอยู่สองส่วน

ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจากหลายสาขาวิชาสามารถนำปะกอบเข้าด้วยกันดังเช่น วิธีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสังคมเมืองนอกจากใช้วิธีการวิเคราะห์พฤติกรรมทางสังคมตามแนวสังคมวิทยา เช่น การพินิจศึกษาจากนิเวศวิทยา และสังคมวัฒนธรรมการกระทำระหว่างกันทางสังคม การจัดระเบียบสังคม ฯลฯ ยังใช้ศาสตร์สาขาอื่น ๆ อีกด้วย อาทิเช่น จิตวิทยา มนุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการเมืองการปกครองหรือ รัฐศาสตร์และกฎหมายวิชาศาสตร์ เป็นต้น (JOHN PALEN, 1979, หน้า 2) ซึ่งแนว思ศึกษาการนี้ เรียกว่า อินเทอร์ดิสציפลินารี ไฮบริด (Interdisciplinary hybrid)

(ค) แนววัตถุวิถัย แนวอัตวิถัยและแนวเชิงสถานการณ์

วิธีการศึกษาปราศจากการณ์ทางสังคมโดยมีคหลักการความนัยดังกล่าวส่องผลให้สามารถจำแนกนักสังคมวิทยาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- (1) แนวทั่วไปของการศึกษาเชิงวัตถุวิถัย (Objective approach)
- (2) แนวทั่วไปของการศึกษาเชิงจิตวิถัย (Subjective approach)
- (3) แนวทั่วไปของการศึกษาเชิงสถานการณ์ (Situation approach)

เพื่อความเข้าใจทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมเมือง โดยเฉพาะทฤษฎีเบี่ยงเบน (Theory of deviance) จึงควรจัดด้องทำความเข้าใจแนวทั่วไปของการศึกษาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวที่ (1) และแนวที่ (2)

สำหรับแนวทั่วไปของการศึกษาเชิงวัตถุวิถัย พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

OBJECTIVE APPROACH “แนวทั่วไปของการศึกษาเชิงวัตถุวิถัย” ท้าทีต่อสถานการณ์ชี้ใน การประเมินทุกอย่างทางวัฒนธรรมหรือก่อตุ้นมีการเข้ากัดหรือควบคุมความสนใจส่วนตัวหรือองค์ไว้ เพื่อคอมпромัทบทบถงให้เห็นอ่อนหักที่สุด (ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, 2524, หน้า 24)

สำหรับแนวทั่วไปของการศึกษาเชิงจิตวิถัย พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับ ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

SUBJECTIVE APPROACH “แนวทั่วไปของการศึกษาเชิงจิตวิถัย” ท้าทีต่อสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งยอมให้อคติประไบช์ หรือความสนใจส่วนตัวเข้ามามากผลกระทบต่อการสังเกตการณ์และ พินิจฉันในการประเมินค่าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2524, หน้า 24)

นักสังคมวิทยาที่มีดแนวการศึกษา การเบี่ยงเบน (deviance) ตามแนวนี้จะเรียกว่า นัก

จิตวิสัย (The Subjectivist) ได้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความของการเปี่ยงเบน ได้แก่ การกระทำ (ที่เป็นจริงหรือคาดการณ์) (สร้างในภาพ) โดยได้รับการ “ตีตรา” ว่า “เปี่ยงเบน” โดยสมาชิกสังคมปฏิกริยาทางสังคมเป็นวิธีการพื้นฐานที่สำคัญ สำหรับการปั่นช์ การเปี่ยงเบน ปฏิกริยาของคนอื่น ๆ จะทำให้เราเข้าใจ (การเกิดขึ้นของ) การเปี่ยงเบน (Ward กับพาก, 1994, หน้า 10)

สำหรับแนวสู่การศึกษาเชิงสถานการณ์ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของ “สถานการณ์” ไว้ว่า

SITUATION “สถานการณ์” ปัจจัยทั้งหมดของสิ่งมีชีวิตทั้งที่เป็นส่วนซึ่วภาพภายนอกและสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อพฤติกรรมซึ่งต้องการจะศึกษาวิเคราะห์ (ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, 2524, หน้า 331) และได้ให้ความหมายของแนวเชิงสถานการณ์ไว้ว่า

SITUATION APPROACH “แนวเชิงสถานการณ์” วิธีการพิจารณาและวิเคราะห์ปัญหาทั้งที่เป็นเรื่องของบุคคลและเรื่องของสังคม ที่ไม่เพียงเดียวเท่านั้นเท่านั้น หรือลักษณะการเฉพาะแต่ละส่วน ๆ แยกกัน แต่มองสิ่งต่าง ๆ ให้เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเป็นสถานการณ์อื่น ๆ ก่อนหน้านั้นและจะทำให้สถานการณ์อื่นตามมาหลังจากนั้น สภาพหรือเหตุการณ์ที่วิธีอื่นพิจารณาไว้เป็นลักษณะการเฉพาะ เช่น ความเป็นผู้นำ ความยากจน หรือไส้เดือด ความวิธีนี้จะถือว่าเป็นสถานการณ์ ซึ่งมีเหตุการณ์หรือการกระทำหลาย ๆ อย่างเกี่ยวกันอยู่ในไปรษณีย์ลักษณะหรือสภาพตอบ ๆ แต่ล้าพัง” (ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, 2524, หน้า 331)

ดังนั้น แนวการวิเคราะห์เชิงสถานการณ์ จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งในการศึกษาสังคมเมืองโดยไม่เน้นที่กฤษฎีแบบหนึ่ง แต่เน้นที่สถานการณ์แล้วนำกฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ของสถานการณ์นั้น ๆ มาพิจารณาวิเคราะห์ จึงให้ความสำคัญทั้งระดับชุมชน ภาค มีชุมชนภาค มหาภาค และสหวิทยาการ รวมถึงแนววัฒนธรรมวัฒนธรรมและจิตวิสัย ดังที่ได้อธิบายมาก่อนหน้านี้แล้ว

(7) แนวความคิดพื้นฐานบางประการของสังคมเมือง: มนุษย์สร้างเมืองหรือเมืองสร้างมนุษย์

ในสังคมเมืองต่าง ๆ สิ่งที่สังคมเมืองสร้างขึ้นได้หล่อหลอมทำให้คนเป็นคนเมืองหรือสังคมเมืองสร้างคนเมืองและคนเมืองนั้นเองเป็นผู้สร้างสังคมเมือง และก่อเกตุฯ ต่าง ๆ ของ

สังคมเมือง เพื่อจัดระเบียบสังคมเมืองให้สอดคล้องกับความต้องการของคนเมือง และสิ่งที่ต่าง ๆ ที่สังคมเมืองสร้างขึ้นไม่ว่าจักเป็นในรูปของชนบทธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ หรือเรียกรวมกันว่า วัฒนธรรม (Culture) มีการเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งการดังกล่าวเป็นผลมาจากการกระทำของคนเมืองในสังคมเมืองนั้นและหรือเมืองอื่น ๆ ที่สัมพันธ์ต่อกันนั้นเอง

การกระทำของคนเมืองดังกล่าว จะปรากฏออกมาก็ตั้งในเชิงบวกหรือเป็นคุณ แต่หากไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมเมืองที่ชาวเมืองสร้างขึ้น บางส่วนได้แสดงออกมาในรูปของความเป็นไทยหรือในเชิงลบหรือในเชิงนิเสธ อันเป็นสิ่งที่สนาธิกสังคมเมืองไม่พึงประสงค์ ไม่พึงประถานา สิ่งนั้นก็คือ ปัญหาสังคมเมืองนั้นเอง

การกระทำในรูปของปัญหาสังคมเมืองเข่นว่า อาจสรุปได้ว่า "คนเมืองเป็นผู้สร้างปัญหาให้สังคมเมือง" เช่นปัญหาโภคภัย ปัญหาการฆ่าด้วย ปัญหารักษาความปลอดภัย ปัญหาผู้สูงอายุ ฯลฯ

อิทธิพลของสังคมเมืองมีผลต่อพฤติกรรมของคนเมืองและคนที่มิใช่คนเมืองที่คนเมืองไปสัมพันธ์ด้วยดังเช่นคนชนบทเป็นต้น อาทิเช่น สังคมเมืองสร้าง กฎหมายต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อมุ่งหวังในการจัดระเบียบสังคมเมือง เช่น อุดมการณ์ (Ideology) บรรทัดฐาน (Norms) และไตรkitaphen值 (Values) ขึ้นมา ซึ่งสิ่งที่สังคมเมืองกำหนดและคาดหวังดังกล่าว ผู้ฝ่าฝืนจะได้รับปริญญาจากสังคมในรูปของการลงโทษ ผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับรางวัลเป็นการตอบแทนและเป็นปรากฏการณ์ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นปกติ ก็คือ สังคมเมืองสร้างปัญหาให้คนเมือง ในทุกมิติของสังคม ดังแต่เกิดกระทั่งด้วย รวมถึงอาชตัวรังปัญหาภัยคุกคามอื่น ๆ ที่สังคมเมืองและหรือคนเมืองหรือชาวเมืองไปปล้มพันธ์ด้วย

3. เมืองคืออะไร

คำว่า "เมือง" หรือ "นคร" มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ เช่น "city" (City) "town" (town) "เมือง" (Urban) "มนตรอฟพะลิส" (Metropolis) และเป็นที่ซึ่งมีอาณาบริเวณหรือเขต (ao' เรียบ; area) จากศัพท์ "City" พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายไว้ว่า "นคร" (1) บริเวณที่ซึ่งกล่าวได้ว่ามีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นประจำอย่างหนาแน่น โดยค่าเฉลี่วิศวัตสังคมหรือครอบครัวตามประเพณี มีองค์กรทางการเมืองค่าเฉลี่วิศวัตกรอง และประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรืองานอาชีพต่าง ๆ (2) ทางด้านกฎหมาย หมายถึง ชุมชนที่มีขั้นหรือฐานะเป็นนคร หรือเมืองตามกฎหมายที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ออกให้" (ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับ 2524, หน้า 61)

"Urban" แบบเมือง "ซึ่งเกี่ยวกับนครหรือเมือง การทำหน้าที่ว่าด้วยชนเมืองเป็นแบบเมือง หรือแบบชนบท อาจใช้จำนวนประชากรในเขตห้องที่ของชุมชน เช่น ในสหราชอาณาจักร ก่อน พ.ศ. 2453 ผู้คนอาศัยอยู่ในเขตห้องที่ของชุมชน 2,500 คนขึ้นไป ในประเทศไทย เมืองก้าวหน้าด้วยเขตเทศบาล มีประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป ในทางวิชาการ การเป็นแบบเมืองอาจไม่ก้าวหน้าด้วยจำนวนประชากร แต่อาจก้าวหน้าด้วยลักษณะบางอย่างของประชากรในชุมชนนั้น เช่น อาชีพในชุมชนแบบเมืองประชากรส่วนใหญ่จะต้องประกอบอาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรรม" (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2524 หน้า 408)

"Urban area" พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ราชบัณฑิตยสถาน 2524 หน้าที่ 27 ได้อธิบายไว้ว่า "เขตเมืองเบอร์กามิคัสต์ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ในประเทศไทย เมืองก้าวหน้าด้วยเขตเทศบาลมีประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป"

"Metropolis" หมายความ "นครสำคัญๆ ขนาดใหญ่ ซึ่งแสดงถึงไปด้วยชุมชนเมืองที่อยู่ใกล้ๆ เดียวกัน ชุมชนเมืองเหล่านี้ต้องพึ่งพาภูมิประเทศกันทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม" (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2524, หน้า 230)

"Metropolis area" เขตมหานคร พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับบัณฑิตยสถาน หน้าที่ 27 ได้อธิบายไว้ดังนี้ "บริเวณซึ่งมีประชากรอยู่รวมกันหนาแน่น และรวมถึงบริเวณรอบๆ ซึ่งมีชีวิตประจำวันทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ได้อิทธิพลของเมืองที่เป็นศูนย์กลางนั้นอย่างมาก"

จากคำเมแทร์อัลฟ์พาวเวอร์ อาร์ติคูลาร์ แมทนัค (metropolis) ไว้ว่า "เขตเมืองขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยศูนย์กลางเมืองและตัวเมืองตัวชุมชนต่างๆ ที่มีการเชื่อมโยงติดต่อทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ กับศูนย์กลางเมือง" (Kammeyer, Ritzer, Yetman, 1994, P.606)

"สำนักสำรวจในประชากรของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา (United States Bureau of The Census)" ได้วางมาตรการในการวัดความเป็นเมืองของ หรือการก้าวหน้าด้วยที่ใช้ก้าวหน้าเขตมหานคร ที่เรียกว่า "มิตรภาพลิสต์เกิร์ฟสต็อกทิติส/แอร์บ" (Metropolitan Statistical Area) โดยมีค่าอยู่ว่า MSA ได้แก่ เขตภูมิศาสตร์ (geographic area) ของเมืองหรือเขตที่ต่อเนื่องกับเมือง (series of counties) (เข่าเขียนเมือง) ที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างน้อย 100,000 คน ทั้งนี้เป็นสูตรที่อาศัยอยู่ในเขตศูนย์กลางเมือง 50,000 คนขึ้นไป ในปี 1991 ประชากรในประเทศไทย สหรัฐอเมริกาจำนวนสามในสี่หรือประมาณร้อยละ 77.5 อาศัยอยู่ในเขต MSA จำนวน 284 เขต และในปี ค.ศ. 1990 จัดเป็นปีประวัติศาสตร์ของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ที่คนเมืองส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตมหานครที่มีประชากร 1 ล้าน หรือมากกว่า 1 ล้านขึ้นไป

(นิวยอร์ก 18.1 ล้านคน ลอดแม่นจะดีส 14.5 ล้านคน ชิคาโก 8 ล้านคน แซนฟอร์ดซิคิโก 6.3 ล้านคน ฯลฯ ล่าสุดที่ 20 ได้แก่ เมืองพินิคซ์ 2.1 ล้านคน) การขยายตัวของมหานครต่าง ๆ มีทั้ง ขยายออกไปโดยรอบมหานคร และยังขยายไปทับซ้อนเขมมหากรช่องเมืองว่างเปล่า ผลทำให้การขยายตัวระหว่างเมืองกันข้างเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน บางครั้งนับเป็น หลาบร้อยไมล์ กระบวนการตั้งกล่าว กอทท์แมน เรียกว่า เมgalopolis (megalopolis)" (Kammeyer กับพาก, 1994 หน้า 607-608 อ้างถึง Gottmann, 1961; Gottmann and Harper, 1990)

ตั้งนี้ "Megalopolis" เมgalopolis จึงได้แก่ "มหานครขนาดใหญ่" หรือ อภิมหา นคร" ซึ่งประกอบเป็นตัวยักษ์กันของมหานคร (มหานครพัฒนา (metropolis) เช่น บริเวณของมหา นครบอสตัน-วอชิงตัน (Boston-Washington Corridor) ซึ่งครอบคลุมบริเวณเป็นแนวความ ชาบสั่งทະเดือนที่คาดวันออกเดือนติดต่อเป็น 53,000 ตารางไมล์จากวัสดุนิวเอมไซเออร์ ต้านทิศใต้ถึงรัฐเวอร์จิเนียต้านทิศเหนือ ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 2000 สรวษอเมริกามี "เขตอภิมหานคร" (megalopolitan areas) อย่างน้อย 25 แห่ง (Kammeyer กับพาก 1994, P.608)

จากตัวอย่างดังกล่าวมาแล้ว จักพบว่าการให้ความหมายของคำว่าเมือง จักเกี่ยวข้อง กับอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ (geographical area) ความหนาแน่นของประชากร (population density) ซึ่งเกี่ยวข้องกับขนาดของเมือง (city's size) ทำให้มีการเรียกชุมชนเมือง (urban community) เป็นแบบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว

อย่างได้ก็ตามการให้ความหมายของคำว่า เมือง (1) จักแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เช่น กรีก โรมัน เมืองในรัฐโบราณ เมืองในสังคมลัทธิดินา เมือง "หมายถึงบริเวณที่อยู่ในเขต กำแพงเมือง ประตูหอคอยถูกล้อมในอดีต เมือง "หมายถึงบริเวณที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์บิ ชอนหรือกษัตริย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เมือง "หมายถึงบริเวณที่อยู่ในเขตการปกครองและ ดำเนินการของเทศบาลตามกฎหมาย" ประเทศไทย คำว่า "เมือง" อาจหมายถึงประเทศดังที่เรา เรียกว่าเมืองไทย อาจหมายถึงชุมชนเมืองในจังหวัดต่าง ๆ เช่น เมืองเชียงใหม่ เมือง โคราช เมืองอุบลราชธานี อาจหมายถึงเทศบาล ที่เรียกว่าเทศบาลเมือง เป็นต้น (2) แม้แต่ใน สังคมเดียวกันการให้ความหมายของคำว่าเมือง ยังแตกต่างกันตามเงื่อนไขของมิติแห่ง การเวลาที่เปลี่ยนไป ดังเช่น ก่อนปี พ.ศ. 2453 ในประเทศไทย "เมือง" ได้แก่บริเวณที่ มีประชากร 8,000 คนขึ้นไป หลังจากปี พ.ศ. 2453 หรือ พ.ศ. 1910 "เมือง" ได้แก่บริเวณที่ มี ประชากรตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป เช่นเดียวกันกับประเทศไทย ก่อนหน้านี้เมืองอาจหมายถึง หลาบริ่งดังกล่าวมาแล้ว แต่ในปัจจุบัน "เมือง" ได้แก่บริเวณที่อยู่ในเขตเทศบาล ตำบล เทศบาล เมือง เทศบาลนคร กรุงเทพมหานครและเมืองพักยา" (3) นอกจากนี้ความหมายของเมือง

หรือค่าจำกัดความของเมืองที่แตกต่างกันยังมีสาเหตุมาจาก "ผู้ให้ความหมาย" ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ให้ความหมายเป็นใคร มีความเชี่ยวชาญทางด้านใดก็จักให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับความเชี่ยวชาญในสาขาความรู้ของคน ดังจะพบได้จากการพินิจศึกษา (approach) ของ (ก) นักประวัติศาสตร์มักสนใจเรื่องเฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง ส่วนมากสนใจเมืองใหญ่ โดยมุ่งพินิจศึกษาความเป็นมาในอดีต โดยอาศัยจากประวัติความเป็นมาของเมือง และใช้ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์อธิบายถึงเมืองนั้น ๆ (ข) นักบริหารสำหรับบริหารมักเกี่ยวข้องกับอาชีพบริหาร ซึ่งมุ่งวางแผนนโยบายเพื่อพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขปัญหาชุมชนที่ตนรับผิดชอบ ดังนั้น ในการให้ความหมายหรือค่าจำกัดความของเมืองจึงมุ่งเน้นงานของคน เช่น เมืองหมายถึง "ขอบเขตการปกครองและควบคุมดามกฎหมาย" หรือ "ลักษณะขององค์การปกครองและการบริหาร" (ค) นักปรัชญาในการพินิจศึกษาชุมชนแบบเมือง โดยเฉพาะการให้ความหมายหรือค่าจำกัดความมักเป็นการบรรยายความรู้สึกในเชิงปฏิฐาน (หรือเชิงนิว หรือในทางที่ไม่ดี เช่น อริสโตรเก็ต (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีกให้ความหมายของเมืองว่า "ชีวิตที่ดีเป็นชีวิตที่อาศัยอยู่ในเมืองเท่านั้น" (The good life can only be live in the city) ซึ่งตรงกันข้ามกับ เชอร์ ปรัชญาชาวอังกฤษ ระบุไว้ ของการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ให้ความหมายของเมืองว่า "นรกคือเมืองที่เหมือนกันกับกรุงลอนดอน" หรือ "นครลอนดอนมีสภาพเหมือนกับนรก" (Hell is a city much like London) (ง) นักภูมิ-ประวัติศาสตร์ หรือนักมนุษยวิทยา ซึ่งเน้นพินิจศึกษาเกี่ยวกับชุมชนในด้านทำเล ขนาด ตั้งแต่ล้อม การเปลี่ยนแปลง การอยู่อาศัย การใช้ที่ดิน และการพัฒนาที่ดิน รวมถึงการเมืองการปกครองในชุมชน ซึ่งเป็นความสนใจ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแบบเมือง มนุษย์ และตั้งแต่ล้อม การตั้งกล่าวถึงผลให้มีการให้ความหมายของเมืองโดยเน้น "การเป็นศูนย์กลางในการปกครอง อยู่อาศัยการใช้ และการพัฒนาที่ดินรวมถึงการปกครอง การจำแนกแยกแยะพื้นที่เพื่อการต่าง ๆ ตลอดจนทำเลที่ดี ขนาด และสภาพของชุมชนที่มนุษย์เกี่ยวข้อง" (จ) นักสังคมวิทยา มุ่งพินิจศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ อันได้แก่ ความร่วมมือ การแข่งขัน ความขัดแย้ง การปรับปรุง และการยอมรับกันตั้งแต่ล้อม ในสภาวะของสัตว์สังคม (social animal) ซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่นตรงที่มีการสร้างกลไกทางสังคม (อันได้แก่ บรรทัดฐาน (มาตรฐาน) ที่ประกอบด้วยวิถีประจำ จริย กฎหมาย) สถานภาพและบทบาท รวมถึงสิทธิฐานมติทางสังคม (social sanctions) ที่ประกอบด้วยการให้รางวัลและการลงโทษ ในสภาพของชุมชนแบบเมือง ดังนั้น นักสังคมวิทยาจึงให้ความหมายของเมืองที่เน้น "ระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมในสภาวะของชุมชนแบบเมือง" (สำนราญละเอียดเพิ่มเติมใน กรรมการ สุขภาพ (อักษรกุล) 2530 , หน้า 1-2) (4) แม้

สังคมต่าง ๆ จะให้ความหมายของคำว่าเมืองแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ทุกสังคมส่วนใหญ่นำมาใช้ในการให้ความหมายของคำว่าเมืองในปัจจุบันมักจะใช้เกณฑ์ต่างๆ มากน้อยแตกต่างกันในแต่ละสังคม เกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวได้แก่ (ก) เป็นบริเวณที่มีประชากรจำนวนหนึ่ง (ข) มีความหนาแน่นของประชากรจำนวนหนึ่ง (ค) เป็นบริเวณที่มีความหนาแน่นของครัวเรือน (ที่อยู่อาศัย สถานบริการ ธุรกิจพาณิชย์ การค้าอุตสาหกรรม) ระดับหนึ่ง (ง) เป็นบริเวณที่เจริญ (จ) เป็นบริเวณที่ประกอบอาชีพนอกราชการ และ (ฉ) เป็นบริเวณที่ได้กำหนดให้เป็นเขตปกครองแบบใดแบบหนึ่ง จากเกณฑ์ทั้ง 6 ประการ บางสังคมใช้เกณฑ์เดียว บางสังคมใช้มากกว่าหนึ่งเกณฑ์ ดังเช่น

ประเทศไทยมีเกณฑ์ (ก) จำนวนประชากร 200 คน

ประเทศไทยใช้เกณฑ์ (ก) จำนวนประชากร (ข) ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่และ (ฉ) เป็นเขตการปกครองแบบใดแบบหนึ่ง (ดูตาราง "เกณฑ์ที่ใช้ประกอบการให้ความหมายหรือค่าจำกัดความหมายของประเทศไทยต่างๆ" ประกอบ)

ตารางแสดงเกณฑ์ที่ใช้ประกอบการให้ความหมายหรือคำจำกัดความของประเทศ
ต่างๆ

ประเทศ	เกณฑ์ที่ใช้					
	จำนวน ประชากร	เขตการ ปกครอง	บริเวณที่ เจริญ	อาชีพนัก เกษตรกรรม	ความ หนาแน่น	อื่น
콩โก	2,000			/		
เม็กซิโก	2,500					
กานา	5,000					
ปานามา	2,500		/			
สหราชบูร্য	2,500	/	/			
เดนมาร์ค	200					
ไทย	10,000	/			/	

ที่มาของตาราง สร้างจากข้อมูลใน การพิจารณา ศุลกากร (อัកษรทุก) 2530 หน้า 2-3

(5) ในการให้ความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า "เมือง" ที่สมบูรณ์ เป็นลักษณะนักเพาะปลูกเน้นปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมจะมีผลให้เกิดอุดต่อหน ทำให้เกณฑ์ที่ใช้วัดว่า ชุมชนใดเป็นแบบเมืองนักพัฒนา ไม่สมบูรณ์ดังนี้ จึงได้มีการเสนอให้นำเกณฑ์ต่างๆ มาใช้พิจารณาประกอบเข้าด้วยกัน เกณฑ์ต่าง ๆ ผศ. ดร.กรรณาพิจารณา ศุลกากร (อักษรทุก) ได้ จัดแบ่งออกเป็น 16 ประเด็นดังนี้ดัง (1) จำนวนประชากร เมืองคือ บริเวณที่มีจำนวนประชากรจำนวนหนึ่ง มีจุดอ่อนคือ มีหลักชุมชน มีประชากร 2,500 -10,000 แต่ไม่มีลักษณะความเป็นเมืองเช่น บางแห่งประชากรน้อยแต่มีคุณสมบัติลักษณะความเป็นเมืองมาก (2) ความหนาแน่น Mark Jefferson ชุมชนใดมีประชากรหนาแน่น 10,000 คน/ไมล์² ชุมชนนั้นเป็นเมือง Hope Tisdale Eldridge ไม่เห็นด้วยเขากล่าวว่าการกล่าวเป็นเมืองคือขนาดการของภารกิจที่ประชาราษฎร์รวมกัน(3) ประวัติศาสตร์ ถือประวัติชุมชนว่าเคยเป็นเมืองหรือไม่ ถูกที่การยอมรับความเป็นเมืองของชุมชนที่เป็นต่องกันมาตั้งแต่ในอดีตแต่ความแตกต่างระหว่างเมือง-ชนบทในอดีตกับปัจจุบันมีมาก การใช้คำจำกัดความนี้แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ค่อยมีหลักเกณฑ์ (4) พระราชบัญญัติการปกครองเป็นการ

กำหนดโดยรัฐ จึงแยกต่างกันในแต่ละสังคม ในยุโรปยุคกลางชุมชนเมืองเก่าแก่นั้นที่มีลักษณะเป็นคลาสได้ (5) สิ่งประดิษฐ์ที่มีของเด็น Richard L. Meier เมื่อคือ สถานที่ ซึ่งจะแสดงถึงประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นนักตั้งคอมวิทยาฯว่าควรจะให้คำจำกัดความของเมืองโดยพิจารณาถึงประชากรมีใช้สิ่งของ (6) การค้าร่วมชีวิต ชาวเมืองใกล้ชิดทางด้านการค้า ห่างเหินทางด้านจิตใจ ส่วนชนบทแม้ห่างเหินด้านการค้า แต่ใกล้ชิดทางด้านจิตใจ (7) อาชีพ อาชีพส่วนใหญ่ในเมือง ได้แก่บริการ การค้า และการ อุดหนุนกรรม และมีการแบ่งงานกันท่ามากมายหลายประเภท การใช้คำจำกัดความนี้มีปัญหา เช่น เมืองใหญ่ในอังกฤษและบุล加เรียจะถูกจัดเป็นเขตชนบทและชุมทางรถไฟเด็กๆ จะถูกจัดเป็นเมืองรวมถึงชุมชนเหมือนแร่เจาะลายเป็นชุมชนเมือง (8) คุณลักษณะย่านการค้า Friedrich Ratzel "เมืองคือสถานที่กว้างใหญ่ เป็นที่รวมมนุษย์อย่างถาวรและอ่อนน้อมราวดนั้นจะเป็นย่านการค้าใหญ่" Arther Smailes เมืองคือสถานที่ซึ่งมีขนาดการและร้านค้า" กฎเกณฑ์นี้แอบมากเพราะฐานรากจนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเมืองเก่าแก่นั้น (9) การอุดหนุนกรรมเมือง คือที่ๆ มีโรงงาน อุตสาหกรรม ชนบทก็มีโรงงานเหมือนกัน (10) ความเป็นการฝักหรือการต้องพึ่งผู้อื่น Werner Sombart "เมืองคือที่รวมของมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาผลผลิตทางเกษตรกรรม และแรงงานจากชนบทเพื่อความอยู่อาศัยของตนเอง" "ชนบทคือชีวิตเมืองคือพยายามแห่งความเรื่องโกรกห้องหลับ" หากวิเคราะห์ประเทศต้องพัฒนาภัยพัฒนาแล้วสำหรับประเทศต้องพัฒนาอาจเข้าข่ายคำกล่าวข้างต้น สำหรับประเทศไทยพัฒนาแล้วชนบทและเมืองต่างพึ่งพาอาศัยกัน (11) การคุณภาพชีวิต เมืองเป็นศูนย์กลางของ การคุณภาพชีวิต เส้นทางทุกสายมุ่งสู่ปารีส Charles H.Cooley อุดหนุนพัฒนาคนส่งท้าให้เกิดเมืองใหม่ (12) การเดินทาง ชาวเมืองส่วนใหญ่มีการเดินทางชานนาทีเช่นกัน Chin Bruns and Pierre Kestonpen กล่าวว่า "ชาวเมืองส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการทำงานส่วนมากอยู่ในเมือง ส่วนชาวชนบทนั้นจะใช้เวลาในการทำงานส่วนใหญ่อยู่นอกชุมชน" (13) การปกครองและศาสนา Henry Pirenne "ลักษณะเด่นของเมือง คือประดิษฐ์เมือง โบสถ์และความหนาแน่นของประชากร" เมือง "เป็นศูนย์กลางของโบสถ์และการปกครอง" คำจำกัดความนี้ไม่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน (14) อุดหนุนพัฒนา ศูนย์กลางในแต่ละเมืองไม่เหมือนกัน อาจยึดถนนหลักของเมือง (main street) ย่านธุรกิจการค้าการไม่มีคนพักอาศัยในศูนย์กลาง (15) ความหลากหลาย ความไม่เหมือน (Heterogeneity) Hans Dorries "เราสร้างเมืองก็โดยแบบแผนการควบคุม ความใกล้ชิดกลุ่มคนที่อยู่ร่วม ๆ ศูนย์กลาง และโดยสิ่งมหากลายหลายประเภทในเมือง" (16) การใช้ปัจจัยหล่ายอย่างวิธีนี้ค่อนข้างสมบูรณ์โดยใช้พิจารณาจากปัจจัยด้านหลักอย่าง เช่น จำนวน ความหนาแน่น อาชีพ ความเจริญ การดำเนินชีวิตการกำหนดเขตการปกครอง เป็นต้น (6) จากการพินิจคึกชา

ความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า "เมือง" ไม่แล้วจักพนว่าการให้ความหมายหรือคำจำกัดความอันเป็น "มาตรฐาน" วัดความเป็นเมืองของชุมชนต่าง ๆ ว่าเป็นเขตเมืองหรือไม่ ส่งผลต่อความ "เป็นเมือง" หรือ "ไม่เป็นเมือง" ของชุมชนนั้น ทั้งนี้เพราะ ว่า "มาตรฐาน" เป็น "บรรทัดฐาน" หรือเป็น "มาตรฐาน" (standard) ที่จะวัดว่าชุมชนนั้นเข้าเกณฑ์หรือไม่

ดังนั้น การใช้ "คำจำกัดความ" และ "มาตรฐาน" ความเป็นเมืองที่ต่างกันจะส่งผลต่อความเป็นเมืองไม่เท่ากัน เช่น ประเทศไทย หากใช้คำจำกัดความว่า (1) ความเป็น "เมืองคือ เทคนิคเมือง" กับ (2) "เมืองคือเขตซึ่งมีประชากรตั้งแต่ 20,000 คนขึ้นไป" การใช้คำจำกัดความหลังจะทำให้อัตราการกล่าวเป็นเมืองสูงกว่าใช้คำจำกัดความแรก (ศูนย์กลางเรียนรู้ในกระบวนการสุขภาพอนามัย 2530 หน้า 9-11 ประจำปี 2530)

4. สังคมวิทยาเมืองคืออะไร (What is urban sociology?)

สังคมวิทยาเมือง จัดเป็นสาขานึงของสังคมวิทยาที่เน้นการพินิจศึกษาปรากฏการณ์ การกระทำการห่างกันทางสังคม ทั้งทาง ความร่วมมือ การแข่งขัน ความขัดแย้ง การปรับปรุง และการผูกมุ่นกันหรือการก่อลายรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงก่อให้เกิดสังคมในกลุ่มชุมชน สมาคม องค์การ สถาบันต่าง ๆ ทั้งในมิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมือง มิติทาง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีรวมทั้งสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในสังคมแบบเมือง (urban societies)

สังคมวิทยาเมือง (Urban Sociology) ประจำปี 2530 คำ อันได้แก่ คำว่า "Urban" (เออ'เบิน) มีความหมายว่า "แบบเมือง" กับคำว่า "Sociology" (โซเชียโลจี) มีความหมายว่า "สังคมวิทยา"

จากศัพท์คำว่า "แบบเมือง" หรือ "Urban" ที่พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า "แบบเมือง" คือเกี่ยวกับนครหรือเมือง การกำหนด ว่าชุมชนใดเป็นแบบเมืองอาจใช้จำนวนประชากรในเขตท้องที่ของชุมชนในทางวิชาการอาจไม่กำหนดด้วยจำนวนประชากร แต่อาจกำหนดด้วยลักษณะบางอย่างของประชากรในชุมชนนั้น เช่น อาชีพ ในชุมชนแบบเมืองประชากรส่วนใหญ่จะต้องประกอบอาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรรม" (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, 2524 หน้า 408)

ส่วนศัพท์คำว่า "สังคมวิทยา" (Sociology) พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้าที่ 375 ได้อธิบายไว้ว่า "สังคมวิทยา การพินิจศึกษาเรื่องวิทยาศาสตร์ ในเรื่องปรากฏการณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในกลุ่มและ การพินิจศึกษาความสัมพันธ์

ระหว่างมนุษย์กับสภาวะแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สังคมวิทยาต่างสำนักอาจเน้นปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องต่างกันไปในปรากฏการณ์เหล่านั้น เช่น เน้นตัวสัมพันธ์เอง หรือเน้นบทบาทการหน้าที่ของบุคคลในระบบความสัมพันธ์ ถึงแม้ว่าสังคมวิทยาจะไม่สามารถให้ข้อสรุปที่แน่นอน เหมือนข้อสรุปของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แต่วิธีการที่ใช้ศึกษาดูแลก็มีเดินทางของวิทยาศาสตร์โดยเคร่งครัด โดยสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมในกลุ่มชนที่เกิดขึ้นมาเมื่อในรูปแบบเดียวกัน เพื่อสรุปหาความหมายที่เป็นสามัญ ซึ่งอาจพิสูจน์ยืนยันว่าเป็นจริงทั่วไป

ดังนั้น สังคมวิทยาเมืองจึงเป็นศาสตร์สาขานึงของสังคมวิทยา ที่มุ่งเน้นพินิจศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ในปรากฏการณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาวะแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น อันได้แก่ชุมชนหรือสังคมเมือง โดยเน้นทั้งตัวสัมพันธ์เอง (อันได้แก่ความร่วมมือ การแข่งขัน ความขัดแย้ง การปรับปรุงและการผลกระทบภายนอก) หรือการก่อเกิดอย่างรูปแบบต่าง ๆ และเน้นบทบาทการหน้าที่ของบุคคลในระบบความสัมพันธ์ตั้งแต่ราก

การทำให้เป็นเมือง (Urbanization)

การทำให้เป็นเมือง หรือการมีลักษณะแบบเมือง "กระบวนการที่ชุมชนกลอยเป็นเมือง หรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินกิจกรรมงานเข้าสู่บริเวณเมืองหรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มจำนวนประชากรหรือในการดำเนินกิจกรรมงานต่าง ๆ มากขึ้น" (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, 2524 หน้า 409)

จากคำอธิบายความนัยข้างต้น "เมือง" หรือ "นคร" หรือชุมชน "แบบเมือง" ค่างๆ มีได้เกิดขึ้นมาเองแต่เกิดจากการทำให้เป็นเมือง โดยมนุษย์ที่มารอยู่รวมกันเป็นสังคมจากการที่มนุษย์มารอยู่รวมกันเป็นสังคม ในระยะแรกเริ่มในรูปของสังคมตั้งเดิมหรือสังคมปฐมฐาน (primitive societies) หรือ สังคมเรียนรู้ง่าย (simple societies) ในระยะตั้งก่อตัวยังไม่เกิดชุมชนแบบเมือง จนจนกระทั่งมนุษย์รู้จักนำไปพิชจากป่ามาปลูกและนาสัตว์จากป่ามาเลี้ยง ซึ่งบางท่านจัดเป็นคลื่นลูกแรกของการเปลี่ยนแปลงมนุษยชาติ ก่อให้เกิดผลผลิตส่วนเกิน (surplus products) ยังผลทำให้เกิดเมืองขึ้นมาเป็นครั้งแรก เมืองดังกล่าวมีขนาดเล็กประกอบด้วยประชากร 1,000-5,000 คน คิดเป็นร้อยละสิบของประชากรทั้งสังคม ซึ่ง Kingsley David ต้นนิรฐานว่าเกิดเมื่อ 5,537 ปีมาแล้ว (Kingsley David, 1969) (นับถึงปี ก.ศ. 2006) และเมืองที่มีลักษณะตั้งก่อตัว Sjöberg เรียกว่า "พรี-อินดัสเตรียล/ชิท'ตี" (Preindustrial city) (คุประเด็นท์ 1 บทที่ 2 ประกอบ) เมืองดังกล่าวจัดเป็นเมืองรัฐโบราณ (ancient state cities)

ต่อมาได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ประเทศอังกฤษ การปฏิวัติ

อุตสาหกรรมจัดเป็นคลื่นลูกที่สองของการเปลี่ยนแปลงนุษยชาติอย่างขนาดใหญ่ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ นำไปสู่ความทันสมัยทางสังคม (social modernization) ความทันสมัยทางเศรษฐกิจ (economic modernization) ความทันสมัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (science and Technological modernization) ฯลฯ รวมถึงความหมายของสิ่งที่เคยต่างอยู่ทั้งทางสังคม เช่น ศาสนา ครอบครัว ทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิต บริโภค และการซื้อขายขายแลกเปลี่ยน ต่อธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตโดยทั่วไป เช่น การทำอาหารด้วยเครื่องจักร การบริโภคสิ่งที่มีพิษเจือปน ทางการเมืองสูญเสียระบบที่เคยมี ฯลฯ รวมถึงการขัดแย้งในการแสวงหาผลประโยชน์จากลักษณะนิคม หรือลักษณะจักรวรรดินิยม การเกิดขึ้นของสังคมโลกครั้งที่ 1 (ปี พ.ศ. 1914-1918) สังคมโลกครั้งที่ 2 (ปี พ.ศ. 1939-1945)

การปฏิวัติอุตสาหกรรมส่งผลให้เกิดเมืองที่เรียกว่า เมืองอุตสาหกรรม หรือเมืองที่เกิดจากคลื่นลูกที่สอง (อินดัสเตรียล/ซิตี้; Industrial cities) และการตั้งกล่าวให้ทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง และการเกิดขึ้นของเมืองเป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว รวมทั้งทำให้เกิดสังคมพัฒนาและสังคมด้อยพัฒนา (โดยเฉพาะสังคมที่อยู่ในสภาวะของสังคมก่อนอุตสาหกรรม ที่มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ ส่วนใหญ่จากการเกษตร นำไปสู่การพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมจากเกษตรกรรมให้ไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (industrialization))

การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization)

การทำให้เป็นอุตสาหกรรม พจนานุกรมตัวที่สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายไว้ว่า “กระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจในโลก โดยการใช้วิทยาศาสตร์ประยุกต์ในการขยายกิจกรรมขนาดใหญ่ด้วยกำลังเครื่องจักร เพื่อคาดการค้าอันกว้างใหญ่ โดยการใช้แรงงานที่ชำนาญเฉพาะอย่าง ทั้งหมดนี้ยังผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองตามมาอย่างรวดเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมตัวที่สังคมวิทยา, 2524, หน้า 187)

การทำให้ทันสมัย (Modernization)

การทำให้ทันสมัย “เป็นการกระทำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบางสิ่งเพื่อเหมาะสมกับความเป็นปัจจุบันด้วยการใช้เครื่องมือหรือวิธีการต่างๆ” (Longman Dictionary, 2000 P.917)

ทั้งนี้ เหตุที่ทำให้เกิดชนิดของเมืองอันเนื่องมาจากการทำให้เป็นอุตสาหกรรม ได้แก่ “การปฏิวัติอุตสาหกรรม” เป็นสำคัญ

สำหรับปัจจัยที่ใช้พิจารณาเมืองก่อนอุดมสាងกรรม เมืองอุดมสាងกรรม และเมืองหลังอุดมสាងกรรม ได้แก่ สัดส่วนของอาชีพ (1) บริการและช่างฝีมือ (2) แรงงานในระบบโรงงานหรือจากอาชีพนอกเกษตรกรรม (non-agriculture) นั่นเอง

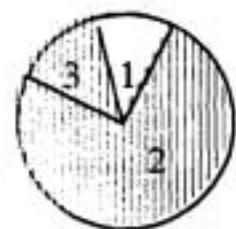
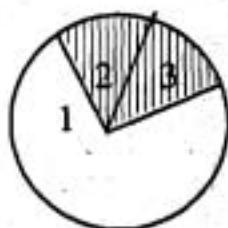
ทั้งนี้ เมืองที่เรียกว่า เมืองก่อนอุดมสាងกรรมจัดอยู่ในสังคมก่อนอุดมสាងกรรม ซึ่งอาชีพหลักของสังคม (Society) ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม (agriculture) หรือ การเก็บพืชผักในป่าต้าสัตว์ และต่อมาท่ามกลาง ท่านา ท่าสวน เลี้ยงสัตว์ ประมง ส่วนในเขตเมือง (urban area) จะประกอบอาชีพนอกเกษตรกรรม (non-agriculture) ประภากงานบริการ (services) และช่างฝีมือ (artisans)

ส่วนเมืองที่เรียกว่า เมืองอุดมสាងกรรมจะอยู่ในสังคมอุดมสាងกรรม ซึ่งอาชีพหลักของสังคม ได้แก่ อาชีพนอกเกษตรกรรม (non-agriculture) ประภากงานท่องเที่ยวในระบบโรงงาน และการทำางานบริการและช่างฝีมือ ส่วนในเขตชนบทมีอาชีพเกษตรกรรมที่ใช้เครื่องจักรกล แทนแรงงานคนเป็นส่วนใหญ่

เมืองที่จัดเป็นเมืองหลังอุดมสាងกรรมจะเกิดขึ้นในสังคมหลังอุดมสាងกรรม ซึ่งอาชีพหลักของสังคม ได้แก่ อาชีพนอกเกษตรกรรมประภากงานบริการ ส่วนอาชีพทำางานในระบบโรงงาน มีแรงงานทดแทนอย่าง ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเครื่องจักรที่มีเทคโนโลยีสูงเข้าไปแทนแรงงานทดแทนอย่าง ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเครื่องจักรที่มีเทคโนโลยีสูงเข้าไปแทนแรงงานคนในระบบโรงงาน ในเขตเมือง (urban area) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้จากการประกอบอาชีพส่วนใหญ่คือ งานบริการ (นอกจากข้าราชการ ครุศาสตร์ นักบริหาร พนักงาน ที่เป็นอย่างอื่น เช่น งานการเงินการธนาคาร อุรุกิจประกันภัยประกันชีวิต อุรุกิจขายส่งขายตรง ฯลฯ) ส่วนในภาคอุดมสាងกรรม คือ ในระบบโรงงานใช้คนงานน้อย เพราะเทคโนโลยีขั้นสูง ในเขตชนบท ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงทำให้ใช้แรงงานน้อยแต่ได้ผลผลิตตามต้องการ

สังคมก่อนอุตสาหกรรม
(Pre-industrial society)

สังคมอุตสาหกรรม
(Industrial Society)

1 = อาชีพเกษตรกรรม

2 = อาชีพนอกรเกษตรกรรม (ช่างฝีมือ)

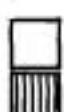
3 = อาชีพนอกรเกษตรกรรม (งานบริการ)

1 = อาชีพเกษตรกรรม

2 = อาชีพนอกรเกษตรกรรม

(การทำงานในระบบโรงงาน)

3 = อาชีพนอกรเกษตรกรรม (งานบริการ)

= ชนบท

= เมือง

= ชนบท

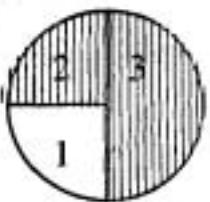
= เมือง

จากภาพข้างบนว่า ในสังคมก่อนอุตสาหกรรมอาชีพหลักคือ 1 การเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในชนบท สำหรับประชากรส่วนน้อยอยู่ในเขตเมือง ประกอบอาชีพนอกรเกษตรกรรม 2 และ 3 โดย 2 เป็นงานอาชีพช่างฝีมือผลิตสินค้า เช่น เครื่องเรือน บ้านพำนะ เช่น เกรียง รอกน้ำ ฯลฯ ที่ปราศจากเทคโนโลยีที่เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ส่วน 3 เป็นอาชีพบริการต่าง ๆ เช่น พระน้ำหากษัตริย์ ข้าราชการ ทหาร ฯลฯ

สำหรับสังคมอุตสาหกรรม อาชีพของผู้อ้าตัยอยู่ในชนบท ได้แก่ การเกษตรกรรม แต่จำนวนผู้ประกอบอาชีพลดลงจำนวนลงโดยยังคงไว้ซึ่งผลผลิตเท่าเดิม หรือมากกว่าโดยใช้เครื่องจักรกลอันเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมแทนแรงงานคนและสัตว์ ที่เคยใช้มาแต่เดิมดังพนักสัตต์ส่วนใหญ่หลายเชิง 1 แต่ทว่ากิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ในสัดส่วนของอาชีพนอกรเกษตรกรรมหมายเชิง 2 (อาชีพช่างฝีมืออุตสาหกรรม) เช่นกระบวนการทำงานในระบบโรงงาน (Factory System) หรือการทำงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนของอาชีพตาม 2 เพิ่มขึ้น ขณะที่อาชีพบริการเพิ่มความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (หมายเชิง 3) เช่น การเงิน การ

ประกันภัย การประกันชีวิต ฯลฯ จึงทำให้สماชิกสังคมเข้าสู่โครงสร้างอาชีพ งานบริการเพิ่มขึ้น แต่ไม่มากเท่ากับการหางานในระบบโรงงาน

สังคมภายหลังอุตสาหกรรม
(Postindustrial Society)

1	=	อาชีพเกษตรกรรม
2	=	อาชีพที่งานในระบบโรงงาน
3	=	อาชีพบริการ
☐	=	ชนบท
☒	=	เมือง

จากการเป็นสังคมอุตสาหกรรมระดับหนึ่งจัก มีการพัฒนาเครื่องจักรกลเป็นเทคโนโลยีขั้น สูง ส่งผลให้กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ของ สมาชิกสังคมในส่วนที่อาศัยในเขตเมืองที่ ได้แก่ 2 อาชีพที่งานในโรงงานและเพาะ ปลูกในโอลิมปิก ทำให้แรงงานใน หม้ายเลข 2 ถูกระงงานในหม้ายเลข 3 อาชีพ เกษตร ลดจำนวนลงด้วยเหตุผลของ เทคโนโลยีขั้นสูงเข้ามายังกัน

5. ประเภท "เมืองหรือนคร"

ประเภทของเมืองหรือนครสามารถจำแนกได้เป็นหลายรูปแบบ อาทิเช่น

(1) จากกระบวนการทางการท่าให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization process) จาก กระบวนการดังกล่าวเป็นรูปแบบที่ทำให้เกิดกระบวนการทางการท่าให้เป็นเมือง 3 ชนิด ได้แก่ (ก) เมืองก่อนอุตสาหกรรม (Preindustrial city) ที่ปรากฏในสังคมก่อนอุตสาหกรรม (Preindustrial society) (ข) เมืองอุตสาหกรรม (Industrial city) ที่ปรากฏในสังคมอุตสาหกรรม (Industrial

society) และ (ก) เมืองภายนอกที่ลังอุตสาหกรรมหรือเมืองอุตสาหกรรมบริการ (Postindustrial city) ที่ปรากฏในสังคมหลังอุตสาหกรรม (Postindustrial society) ซึ่งสังคมที่จะเป็นสังคมหลังอุตสาหกรรมได้ต้องเป็นสังคมอุตสาหกรรมมาก่อน จนกระทั่งมีการพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นสูงและนำไปใช้ในกระบวนการผลิตในระบบโรงงาน จนกระทั่งทำให้ลดจำนวนคนงานลงและคนงานดังกล่าวได้เข้าไปอยู่ในภาคบริการ ซึ่งรายละเอียดจะจะปรากฏในบทต่อๆ ไป

(2) จากรูปแบบ (pattern) หรือรูปแบบของการกระทำซ้ำๆ กัน การจำแนกประเภท “เมืองหรือนคร” ตามรูปแบบ “กระสวน; (pattern)” สามารถจำแนกได้เป็น (ก) เมืองในสังคมด้อยพัฒนา พัฒนาน้อยหรือกำลังพัฒนา (underdevelop, Lessdevelop, developing cities) และ (ข) เมืองในสังคมพัฒนาแล้ว (developed cities) ซึ่งกระบวนการทำให้เป็นเมือง (urbanization process) ระหว่างเมืองในสังคมที่กำลังพัฒนา ซึ่งอยู่ในทวีปเอเชีย และบริการด้านอนามัยฯ ยศฯ จะเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งแตกต่างไปจากเมืองในสังคมพัฒนาแล้ว ซึ่งอยู่ในทวีปยุโรปและดินแดนที่คนผิวน้ำจากยุโรปไปตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่น ในประเทศสหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น (ซึ่งรายละเอียดจะจะปรากฏในบทต่อๆ ไป)

(3) การหน้าที่ (Function) โดยที่การเกิดขึ้นมาของเมืองประการหนึ่ง ได้แก่ การทำหน้าที่เช่นนี้มาก่อน ทำให้เกิดการเรียกชื่อเมืองตามการหน้าที่นั้น ดังเช่น (ก) เมืองท่า (อาร์เบอร์/ซิกท์; harbour city) เป็นเขต (area) ที่ทำหน้าที่เป็นท่าเรือ ที่จอดเรือ ที่พักอาศัยตอบสนับกับจักษณพายุ (ข) เมืองมหาวิทยาลัย (ยูนิเวอร์ซิตี้/ซิกท์; University city) ทำหน้าที่ให้บริการด้านการศึกษา กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ของผู้ที่อยู่อาศัยในอาชญาบริเวณเขตเมืองจะเกี่ยวข้องกับนักศึกษา (ค) เมืองทหาร (มิลลิติเทอร์/ซิกท์; military city) มากเป็นที่ตั้งกองกำลังทหารหรือฐานทัพ กองทัพ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับทหารทั้งในยามสงบและในภาวะสงคราม ในประเทศไทย เช่น เมืองลพบุรี (อู่ตะเภา อุดรธานี อุบลราชธานี ในระหว่างทรงครามเวียดนาม) (ง) เมืองที่มีลิ่งพิเศษ (ซูพ'เพอร์/ซิกท์; super city) มากเป็นเมืองที่มีศินค้าพิเศษ เรื่องพิเศษ สิ่งที่เป็นสุส忧虑 เช่น นครเม็กกะเป็นที่ มีต้นต้นที่สิ่งที่ความเชื่อของศาสนาอิสลาม พาราดิสเมืองที่ไม่เคยมีคนนับพันปี สำนักวารีกัน (เก็บชั้นกันประเทศไทย) เมืองสุโตรไกย หลวงพระบางที่ได้รับการจัดเป็นมรดกโลก (จ) เมืองการพนัน (แคนบิลิ่ง/ซิกท์; gambling city) เป็นเมืองที่กิจกรรมอันก่อให้เกิดรายได้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการพนัน และสถานบันเทิง เริงรมณ์ ในท่านอง “การพนัน สุรา นารี พารี กีฬาน้ำชา” รวมทั้งเป็นเมืองกลางคืน (night city) เช่น เมืองลาสเวกัส (ลาสเวกัส; Las vegas) ในรัฐเนวาดา

(ด้านพิศตะวันออกเฉียงใต้) ประเทศไทยรัฐอุตสาหกรรม

(4) รูปแบบของเมืองจากปัจจัยสถานที่ดังตามสภาพภูมิศาสตร์ อาทิเช่น (ก) ที่เก็บไว้ของกับอุณหภูมิ เช่น เมืองที่มีความร้อนหรือเมืองอุณหภูมิสูง ในรูปของเมืองเขตร้อน (ชาน'เบลท์/ซิกท์; sun-belt city) เมืองหนาว (winter city) เมืองที่ปักคุณ ด้วยน้ำแข็ง (ฟรอสท์/ซิกท์; Frost city) (ข) ที่เก็บไว้กับการหมุนรอบด้วยของโลกและเก็บไว้กับการหมุนที่ เช่น เมืองกลางวัน (เด'ซิกท์; day city) เป็นอาณาบริเวณที่มีกิจกรรมเวลากลางวัน ส่วนเมืองกลางคืน (ไนท์/ซิกท์; night city) เป็นอาณาบริเวณที่มีกิจกรรมตลอด 24 ชั่วโมง (ค) อาณาบริเวณที่เป็นที่ดึงของเมือง และการขยายอาณาบริเวณครอบคลุม รุกสู่อาณาบริเวณใกล้เคียงท่าให้มีการขยายขนาดเมืองที่ใหญ่ขึ้น เช่น เมืองมหานคร (metropolis; มิทรอโพลิส' ลิต) เมืองอภิมหานคร (เมgalopolis; megalopolis) เป็นเมืองที่ครอบคลุมเป็นบริเวณกว้าง

(5) ผศ.ดร.กรรณิการ์ สุขะเกษນ (อักษรกรุ๊ป) ได้อธิบายประเทศไทยของเมืองไว้ว่า "ประเทศไทยของเมืองสามารถแบ่งได้ตาม (ก) รูปร่างของเมือง (ข) แบบของถนน (ค) ความหนาแน่น (ง) การใช้ที่ดิน (เป็นที่อยู่อาศัยย่านการค้า บ้านโรงงาน ที่สาธารณะ) และ (จ) การพื้นที่พาอาศัย (เมืองที่พัฒนาอย่างได้ เมืองศูนย์กลางและเมืองชานเมือง) (กรรณิการ์ สุขะเกษน (อักษรกรุ๊ป), 2530 หน้า 8-9) จาก (ก) รูปร่างของเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปร่างของเมืองทางธรรมชาติเช่น ทะเล แม่น้ำ ภูเขา สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน ทางรถไฟ กำแพงเมือง การขุดคลอง ส้อนร่อง เป็นต้น การตั้งกล่าวสั่งผลให้เมืองมีรูปร่างต่าง ๆ เช่น รูปวงกลม สี่เหลี่ยม รูปในรูป ดาว เป็นต้น จาก (ข) แบบของถนนท่าให้การขยายตัวเมืองออกจากศูนย์กลางเมืองคล้ายล้อเกรียน เป็นเส้น直行หรือเกิดชุมทาง (junction) จากการที่เส้นทางหลายสายมาบรรจบกัน ถนนอาจตัดขาดไปตามแนวเนินเขา ชายเขา ชายฝั่งแม่น้ำ ทะเล ท่าให้เกิดชุมชนแบบเมืองตามแนวเส้นทางคุณภาพ (ทั้งทางน้ำ ทางบก และทางรถไฟ และทางถนน) จาก (ค) ความหนาแน่นสั่งผลต่อการใช้พื้นที่เพื่อการค้า ฯ ขณะที่ความหนาแน่นของประชากรน้อย การใช้พื้นที่จะขยายตัวในแนวราบ (horizontal; อาร์ชอน'เกิต) หรือแนวอน บนกันแนวพื้นดินทึบปานที่อยู่อาศัย ตึกแถว 1-2 ชั้น ส่วนเมืองที่มีจำนวนประชากรที่มีความหนาแน่นมาก การใช้พื้นที่จะเป็นไปในแนวตั้ง (เวอ'ติเกิต; vertical) ซึ่งตั้งตรงหรือตั้งจากกันแนวราบท้องชื้น ในการเดินทางที่ติดแห้งและมีความหนาแน่นของชุมชน ทั้งนี้ความหนาแน่นจะสั่งผลต่อที่อยู่อาศัยในรูปของชุมชนและอัตราการค้าในเมือง ที่ตั้งคุณค่าทางสังคมครอบครัว ทางสังคมชุมชน มีผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ ทั้งความร่วมมือ การแข่งขันความขัดแย้ง การ

ปรับปรุง และการกินกลอย ความหนาแน่นจักสั่งผลต่อการปะกอบอาชีพกิจกรรมงานทั้งทางบกและทางบน ทางบก เช่น ทำนาค้าค้าส่องเพรา มีจำนวนประชากรมากมายหลากหลายทางดูนเกิดการแข่งขัน และความขัดแย้งในระดับสูงซึ่งมีผลต่อสุขภาพทางจิตเป็นที่ยิ่ง จาก (๑) การใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งอยู่กับการวางแผนเมืองว่าเน้นให้เป็นที่อยู่อาศัยแบบใด เพราะกฎระเบียบสามารถกำหนดรูปแบบที่อยู่อาศัยที่นำไปสู่การสนับสนุนระบบครอบครัวเดียวหรือครอบครัวขยาย การดังกล่าวทำให้บริเวณดังกล่าวเน้นการเป็นชุมชนแบบเมืองที่เป็นที่อยู่อาศัย

การใช้ที่ดินเป็นป่านการค้าทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นป่านการค้าปีก การค้าสั่ง การเงิน การบริหาร การบริการ หรือก้าหนดให้การใช้ที่ดินเป็นป่านในงาน หรือก้าหนดเป็นบริเวณ สาธารณะ ทำให้เกิดสวนสาธารณะ วัดวาอาราม อุเทรา โบสถ์ โรงเรียน มหาวิทยาลัย ที่จอดรถ ชุมทาง สถานที่ราชการเกิดการท่าให้เป็นเมืองการหน้าที่พิเศษต่างๆ เช่น เมืองการศึกษาหรือเมืองมหาวิทยาลัย เมืองห้องเรียนที่ยว เมืองราชการ เป็นต้น จาก (๒) การพึ่งพาอาศัย “สำหรับเมืองพึ่งคนเองได้” นักจะดึงอยู่โดยเดียวไม่เป็นส่วนหนึ่งของนครใหญ่ เช่น เมืองพัทยา เมืองต่างๆ ในสังคมที่พัฒนาแล้วทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา รวมถึงสังคมที่ชาวบุรุษไปอยู่ในอาตัยอยู่ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น

“เมืองศูนย์กลาง” นักท่าหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการปกครอง การเมือง การทหาร การเศรษฐกิจ การสังคมและวัฒนธรรม การวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บางเมืองท่าหน้าที่อย่างเดียวขณะที่บางเมืองท่าหน้าที่หลายอย่าง เมืองศูนย์กลางจักกล่าวเป็นเมืองมหานคร (metropolis) และอภิมหานคร (megalopolis) ในการต่อไป

๖. ความมีการกำหนดขนาดของเมืองหรือไม่

จากความหมายหรือคำจำกัดความ ที่ได้พินิจศึกษามาแล้วแต่ตอนต้น พบว่า มีการกำหนดให้ขนาดของเมืองแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ตั้งแต่ 200 คน ถึง 5,000 คนขึ้นไป การดังกล่าวเป็นการกำหนดขนาดเมืองโดยไม่ได้ใช้เกณฑ์ “ประชากรขั้นสูง” จึงทำให้ยากที่จะบอกว่าขนาดของเมืองจากเกณฑ์จำนวนประชากรควรเป็นเท่าไหร่ แต่สามารถกล่าวได้ว่าขนาดของเมืองขึ้นอยู่กับสมดุลระหว่างจำนวนสมาชิกในสังคมเมือง (หรือประชากรในสังคมเมือง) กับความสามารถในการสนับสนุนของสังคมแบบเมืองที่จัดพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะขนาดเมืองจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ (กรรมการ ศุขเกษตร (อักษรทุก), 2530 หน้า 7-8) (๑) รูปร่างผังเมือง (๒) สุขลักษณะของเมือง (๓) สวัสดิภาพและคุณภาพอุดม (๔) ประสิทธิภาพทางการเทศบาล (๕) การบริหารสาธารณะ (๖) ชีวิตในครอบครัว

(1) หลักการเกี่ยวกับรูปปั้นผังเมือง การจัดผังเมืองต้องคำนึงถึงขนาดที่พอสมควร เพื่อส่งผลให้การเดินทางเพื่อการต่างๆ สะดวกรวดเร็วในประเทศไทยหรือเมือง เมืองที่มีประชากร 500,000 คน จะทำการวางแผนผังเมืองให้ผู้ที่อยู่ห่างจากที่ทำงาน 48 ไมล์ ใช้เวลาในการเดินทาง 24 นาที 25,000 คน ใช้เวลา 9 นาที ถ้าอยู่ห่าง 7 ไมล์ (2) หลักการเกี่ยวกับสุขลักษณะของเมือง ขนาดของเมืองต้องสามารถให้บริการทางด้านสาธารณสุขและป้องกันโรค ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น นักวิชาการบางท่านจึงเห็นว่าเมืองเล็กตีกว่าเมืองใหญ่ (3) หลักการเกี่ยวกับสวัสดิการ และความปลอดภัยของประชากรขนาดของเมืองต้องสอดคล้องกับการบริการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยให้ได้พอดียัง สามารถป้องกันอาชญากรรม อุบัติเหตุและอัคคีภัย เป็นต้น (4) หลักการเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการเทศบาล ขนาดที่พอดีมากกับการบริหารงาน เทคนิคให้มีประสิทธิภาพ เพราะเล็กหรือใหญ่เกินไปน่าไปถูกปล่อย (5) หลักการเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุขต่างๆ ขนาดต้องสามารถถอนของตอน การบริหารกิจการสาธารณสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การให้บริการในเรื่องการศึกษา อาชีพ สวนสาธารณะ (6) หลักการเกี่ยวกับชีวิตรอบครัว ต้องคำนึงถึงหลักการเกี่ยวกับชีวิตรอบครัว เพราะขนาดของเมืองเกี่ยวข้องกับเรื่อง ครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ครอบครัว และเพื่อนบ้าน การสมรส ฯลฯ ในประเทศไทยหรือเมืองขนาดประชากร 5 แสน คน 3/5 ได้ แต่งงาน เมืองขนาด 25,000 คน 2/3 ได้แต่งงาน

ความส่งท้าย

การพินิจศึกษาสังคมวิทยาเมืองบทที่ 2 เป็นการวางแผนฐานในการศึกษานบท่อๆ ไป จำกความนำ ทำให้เราทราบถึงวิวัฒนาการของสังคมทั้งแพรกเริ่มนรกรากทั้งเกิดขึ้นแบบ เมืองขึ้นมา ต่อมาได้ศึกษาถึงทัศนคติและวิธีการสำรวจหาความรู้ทางสังคมวิทยาว่าด้วยสังคม วิทยามีอย่างและความหมายของเมืองในประเทศ เมืองคืออะไร ตามด้วยสังคมวิทยาเมืองคืออะไร และประเภท “เมืองหรือนคร” ท้ายที่สุดได้แก่ ควรจัดต้องกำหนดขนาดเมืองหรือไม่ เพราะเหตุใด ศัพท์ที่ควรรู้

นักศึกษาควรจัดให้สำหรับศัพท์ดังต่อไปนี้ในกระบวนการเรียนรู้ ที่สำคัญที่สุด คือ Urban Sociology, Urban Society, Human Society, Hunter and Gatherers, StoneAge, Herding Society, Agricultural Societies, Surplus products, town, City, The Green Revolution, settlement, Agriculture, Non-Agriculture, Marketplace, Industrial

Revolution, preindustrial city, industrial city, metropolis, megalopolis, urbanization, industrialization, modernization, postindustrial city. เป็นต้น

ชื่อที่ควรทราบ

การณ์ ถุนเกย์ (อังกฤษ), ดร., Kingsley David, Sjoberg, ฯลฯ

ทดสอบความสามารถ

ตัวอย่างคำถามข้อสอบแบบอัตนัย

1. ควรจัดตั้งก้าหนาดเมืองหรือไม่ เพาะปลูกได้ ของอินเดีย
2. เมืองคืออะไร จงอภิปรายพร้อมวิจารณ์
3. ประบทของเมืองสามารถใช้ปัจจัยอะไรเป็นตัวกำหนดได้บ้าง
4. ปัญหาในการให้ "ความหมาย" หรือ "คำจำกัดความ" ของเมืองมีผลต่อการเป็นเมืองหรือไม่ เพาะปลูกได้ จงยกตัวอย่างประกอบ
5. กระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization process) มีผลต่อการจำแนกประเภทของเมืองออกเป็นชั้นใด

ตัวอย่างคำถามข้อสอบแบบปรนัย

1. เมือง "ศูนย์กลางการค้าและเมืองท่า" เป็นศูนย์กลางความของประเทศใด
  - 1) ประเทศไทย
  - 2) ประเทศสวีเดน
  - 3) ประเทศอังกฤษ
  - 4) ประเทศญี่ปุ่น
  - 5) ประเทศเยอรมนี
2. บริเวณใดของประเทศไทยที่ไม่จัดเป็นเขตเมือง
  - 1) เขตเทศบาลตำบล
  - 2) เขตเทศบาลเมือง
  - 3) เขตเทศบาลนคร
  - 4) เขตกรุงเทพมหานคร
  - 5) ภาคทึ่งหมู่บ้าน
3. ทัศนะของผู้รู้สาขาได้ที่สนใจเรื่องและพำนัชที่ส่วนมากเป็นเมืองใหญ่ ๆ เพื่อพัฒนา
  - 1) การเป็นมาในอดีต
  - 2) การบริหาร
  - 3) สังคมวิทยา
  - 4) ภูมิศาสตร์
  - 5) ภูมิศาสตร์
4. "นราก็คือเมืองที่เห็นมิตรกับกรุงโจนดอน" เป็นความรู้สึกของผู้รู้สาขาได
  - 1) การบริหาร
  - 2) ปรัชญา
  - 3) สังคมวิทยา
  - 4) ภูมิศาสตร์
  - 5) ภูมิศาสตร์

5. เมืองในปัจจุบันความมีประชากรจำนวนเท่าใด
1) 200 คน 2) 2,000 คน
3) 20,000 คน 4) 200,000 คน 5) ผิดทั้งหมด

6. เมืองคือชุมชนของมนุษย์ที่มีลักษณะสภาวะของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ
ตัวแวดล้อมเป็นพิเศษแตกต่างจากสังคมอื่น ๆ เป็นแนวความคิดทางด้านใด
1) การบริหาร 2) ปรัชญา
3) สังคมวิทยา 4) ภูมิศาสตร์ 5) ผิดทั้งหมด

7. เกณฑ์ในการกำหนดเขตเมืองของประเทศไทยคือด้วนเลือกใด
1) ประชากรจำนวนหนึ่ง
2) ความหนาแน่นของประชากรระดับหนึ่ง
3) อุปกรณ์ในการประกอบแบบใดแบบหนึ่ง
4) ข้อ 1) และ 2) 5) ถูกทุกข้อ

8. ถ้ากำหนดให้เมือง "คือบริเวณที่มีประชากรตั้งแต่ 4,000 คนขึ้นไป" บริเวณใดไม่
จัดเป็นเขตเมือง
1) มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2) โรงพยาบาลขนาด 4,000 ที่นั่ง
3) หมู่บ้านที่มี 400 ครัวเรือน ละ 10 คน 4) ข้อ 2) และ 3) 5) ผิดทุกข้อ

9. ถ้ากำหนดให้เมือง "คือสถานที่ซึ่งจะตั้งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น" บริเวณใดที่เป็น
เขตเมือง
1) วัดพระศรีรัตนศาสดาราม 2) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
3) เมืองโบราณจังหวัดสมุทรปราการ 4) ข้อ 1) และ 3) 5) ถูกทุกข้อ

10. ถ้ากำหนดให้เมือง "คือบริเวณที่ประชากรประกอบอาชีพนักเกษตรกรรม" บริเวณใดที่
จัดเป็นเขตเมือง
1) โรงงานประกันภัย 2) สถานีรถไฟสามเสน 3) เมืองพัทaya
4) มหาวิทยาลัยรามคำแหง 5) ถูกทั้งหมด

11. "ชนบทคือชีวิตส่วนเมืองคือพยาธิ" เป็นการพิจารณาเมืองในด้านใด
1) ประชากร 2) ความหนาแน่น
3) ความเจริญ 4) เนื้อที่การประกอบ
5) การพึ่งพา

12. เมืองมีความซับซ้อนและปาน夷กันมากกว่าชนบทในเรื่องอะไร

- 1) ความเชื่อ
- 2) การศึกษา
- 3) อาชีพ
- 4) ข้อ 1) และ 3)
- 5) ถูกหั้งหมด

13. “ชนบทของเมือง” ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งใด

- 1) การจัดผังเมือง
- 2) ฐานลักษณะ
- 3) ครอบครัว
- 4) ข้อ 1) และ 2)
- 5) มิติทั้งหมด

14. การที่ย่าร่างปراภูมิกาในชุมชนใด

- 1) ชนบท
- 2) เมืองอุดมสាតกรรม
- 3) เมืองก่อนอุดมสាតกรรม
- 4) หมู่บ้าน
- 5) ถูกหั้งหมด

15. โอกาสในการสมรส่มีมากในชุมชนใด

- 1) ชนบท
- 2) เมืองก่อนอุดมสាតกรรม
- 3) เมืองอุดมสាតกรรม
- 4) เมืองหลังอุดมสាតกรรม
- 5) มิติทั้งหมด

16. ปัจจัยอะไรที่ไม่มีผลต่อรูปร่างของเมือง

- 1) ทะเล
- 2) แม่น้ำ
- 3) ถนน
- 4) ทางรถไฟ
- 5) มิติทั้งหมด

17. “สวนหลวง ร.9” จัดเป็นการใช้ที่ดินประเภทใด

- 1) เป็นที่อยู่อาศัย
- 2) เป็นสถานการค้า
- 3) เป็นย่านโรงงาน
- 4) เป็นที่สาธารณะ
- 5) ถูกหั้งหมด

18. วัสดุประดับตกแต่ง “กำแพงพื้นที่สีเขียว” จัดเป็นการใช้ที่ดินประเภทใด

- 1) เป็นที่อยู่อาศัย
- 2) เป็นสถานการค้า
- 3) เป็นย่านโรงงาน
- 4) เป็นที่สาธารณะ
- 5) เป็นย่านเกษตรกรรม

19. การสร้างนิคมอุดมสាតกรรม จัดเป็นการใช้ที่ดินประเภทใด

- 1) เป็นที่อยู่อาศัย
- 2) เป็นสถานการค้า
- 3) เป็นย่านโรงงาน
- 4) ข้อ 2) และ 3)
- 5) ถูกหั้งหมด

20. เมืองที่ตั้งอยู่โคลดเดียว ไม่เป็นส่วนหนึ่งของมหานครใหญ่ ได้แก่ตัวเลือกใด
- 1) เมืองซึ่งพึงดูแลได้
  - 2) เมืองศูนย์กลาง
  - 3) เมืองขนาดมหึมา
  - 4) เมืองมหานคร
  - 5) ผิดทั้งหมด
21. สังคมตามตัวเลือกใด เป็นสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (human) กับสิ่งค้าง ๆ ตามธรรมชาติ (natural things)
- 1) สังคมปฐมฐาน
  - 2) สังคมดั้งเดิม
  - 3) สังคมแบบเป็นอยู่อย่างง่าย
  - 4) สังคมเก็บพืชผักในป่าและล่าสัตว์
  - 5) ถูกทั้งหมด
22. มนุษย์ยุคหิน (Stone Age) ใช้วิธีอะไรแสวงหาอาหาร
- 1) ล่าสัตว์ ตกปลา หาของป่า เช่น พืช ผัก ผลไม้ หรือน้ำดื่ม
  - 2) เลี้ยงสัตว์
  - 3) ปลูกพืช
  - 4) ข้อ 2) และ ข้อ 3)
  - 5) ผิดทั้งหมด
23. "การแบ่งงาน" ของมนุษย์ยุคหิน ได้นำก่อตัวเลือกใด
- 1) ผู้ชายล่าสัตว์
  - 2) ผู้หญิงหาของป่าและทำอาหาร
  - 3) ผู้ชายเลี้ยงสัตว์ผู้หญิงปลูกพืช
  - 4) ข้อ 1) และ 2)
  - 5) ถูกทั้งหมด
24. มนุษย์ในโลกปัจจุบันที่ใช้วิธีแบบ "มนุษย์ยุคหิน" ได้แก่ตัวเลือกใด
- 1) ปิกมี (Pygmies) บางส่วนในกองโกรและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
  - 2) อินเดียน (Indians) บางส่วนในอเมริกาเหนือ (Amazon)
  - 3) กะเหรี่ยงคอมယาวในประเทศไทย
  - 4) ข้อ 1) และ 2)
  - 5) ถูกทั้งหมด
25. มนุษย์ในโลกปัจจุบันที่ใช้วิธีแบบ มนุษย์ยุคหิน ได้แก่ตัวเลือกใด
- 1) บุช แมน (Bushmen) ในทะเลสาบราม คาลา哈ารี (Kalahari)
  - 2) อะบอริจินส์ (Aborigines) ในทวีปออสเตรเลีย
  - 3) เอสกิโน (eskimos) ในกรีนแลนด์และอลาสกา (Greenland and Alaska)
  - 4) ข้อ 1) และ 2)
  - 5) ถูกทุกข้อ
26. อาชีพตามตัวเลือกใดทำให้การสำเนินเรียนชีวิตของมนุษย์มีความมั่นคง
- 1) ล่าสัตว์
  - 2) เก็บพืชผักในป่า
  - 3) เลี้ยงสัตว์
  - 4) ข้อ 1) และ 2)
  - 5) ผิดทั้งหมด

27. ในปัจจุบันตั้งคุณเลี้ยงสัตว์ (Herding societies) ปรากฏตามด้วนเลือกได้
1) นาวาไฮ (Navahos) ในเมืองชนเผ่าและแกะ
2) แอลป์ (Lapps) ในทวีปยุโรป (Scandinavia) เลี้ยงกว่างแวงเดียว
3) เบนดูอิน (Bedouin) ในตะวันออก (Arabia) เลี้ยงอูฐ
4) นัวและมาไซ (Nure and Masa) ในแอฟริกาตะวันออกเลี้ยงวัว ควาย
5) ถูกหั้งหมด
28. ตั้งคุณเกษตรกรรม (Agricultural Societies) เกิดขึ้นระหว่างระยะเวลาเดียวกันกับตั้งคุณ
อะไร
1) ตั้งคุณเลี้ยงสัตว์ (Herding societies) 2) ตั้งคุณล่าสัตว์ (Hunter)
3) ตั้งคุณเก็บพืชผัก (Gatherers) 4) ข้อ 2) และ 3)
5) มีคหั้งหมด
29. ตั้งคุณด้วนเลือกได้ที่ทำให้มนุษย์ควบคุมอาหารได้
1) Herding societies 2) Agricultural societies
3) Hunter and Gatherers 4) ข้อ 1) และ 2) 5) ถูกหั้งหมด
30. พืชที่สำคัญของมนุษยชาติได้แก่อะไร
1) ข้าว (rice) 2) ข้าวนาร์เจล (Barley)
3) ข้าวสาลี (wheat) 4) ข้าวโพด 5) ถูกหั้งหมด
31. การที่มนุษย์สามารถควบคุมอาหารทั้งที่ได้จากลัตว์และพืชก่อให้เกิดสิ่งใด
1) ผลผลิตเหลือเกินเหลือไว้ (Surplus products)
2) อาชีพนอกเกษตรกรรม (Non-agriculture)
3) การตั้งถิ่นฐาน (Settlement) และการแลกเปลี่ยนพืชผัก
4) ข้อ 2) และ 3) 5) ถูกหั้งหมด
32. อาชีพอะไรที่จัดเป็นคลื่นลูกแรกในการเปลี่ยนแปลงตั้งคุณมนุษยชาติ
1) ล่าสัตว์ (Hunter)
2) เก็บพืชผัก (Gatherers)
3) เลี้ยงสัตว์และปลูกพืช (Herding and Agriculture)
4) ข้อ 1) และ 2) 5) ถูกหั้งหมด

33. คํสื่นอุกแรกในการเปลี่ยนผ่านมุขยชาติก่อให้เกิดสิ่งใด

- 1) การตั้งถิ่นฐาน (Settlement)
- 2) อาชีพนอกเกษตรกรรม (Non-agriculture)
- 3) ตลาด (Market place)
- 4) ชุมชนแบบเมือง (Urban)
- 5) ถูกหั่นหมัด

34. สมาริกในสังคมเมือง (Urban Society) ในสภาวะสังคมเมืองโบราณ (Ancient Society)
ประกอบอาชีพหลักอะไร

- 1) อาชีพนอกเกษตรกรรม (Non-agriculture)
- 2) อาชีพบริการ (Service)
- 3) ช่างฝีมือ (Artisans)
- 4) ข้อ 2) และ 3)
- 5) ถูกหั่นหมัด

35. เมือง "อารยธรรมโบราณ" (Ancient civilizations) ได้แก่ ด้วยเลือกใด

- 1) อียิปต์ในตะวันออกกลาง
- 2) จีนและอินเดียในตะวันออกไกล
- 3) นิวยอร์กซิตี้
- 4) ข้อ 1) และ 2)
- 5) ถูกหั่นหมัด

36. เมืองอารยธรรมโบราณ (Ancient civilizations) ในศตวรรษที่ 14 (ค.ศ. 1300-1400)
ถึงศตวรรษที่ 16 (ค.ศ. 1500-1600) ประมาณ 300 ปี ได้แก่ เมืองตามด้าวเลือกใด

- 1) มา雅 (Maya)
- 2) ทอลเตค (Taltecs)
- 3) แอซเทค (Aztec) ซึ่งต่อมาถูกทำลายจากการรุกรานของสเปน
- 4) ข้อ 1) และ 2)
- 5) ถูกหั่นหมัด

37. คํสื่นอุกที่สองอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมมุขย์ได้แก่อะไร

- 1) การปฏิวัติเกษตรกรรม
- 2) การปฏิวัติอุตสาหกรรม
- 3) การรัฐประหาร
- 4) การปฏิวัติ
- 5) การปฏิสังขรณ์

38. การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) มีศูนย์กลางที่ใด

- 1) สหรัฐอเมริกา
- 2) อังกฤษ
- 3) ฝรั่งเศส
- 4) อิตาลี
- 5) เยอรมันนี

39. การปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดเมื่อประมาณศตวรรษที่เท่าไร

- 1) 15
- 2) 16
- 3) 17
- 4) 18
- 5) ถูกหั่นหมัด

40. กระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization process) เป็นไปอย่างรวดเร็ว
ตั้งแต่ศตวรรษที่เท่าไร

- 1) 15
- 2) 16
- 3) 17
- 4) 18
- 5) 19